

KÖNYVTÁRI INTÉZET

KÖNYV

KÖNYVTÁR

KÖNYVTÁROS

2021/2

Könyvtárak és olvasók: összetartozunk – a nemzeti könyvtár és az országos könyvtárszakmai szervezetek oltásregisztrációs felhívása

*„A mennyország olyan hely lehet, ahol a hét hét napján,
a nap huszonnégy órájában nyitva áll a könyvtár.”*

Alan Bradley

Magyarország nemzeti könyvtára, az Országos Széchényi Könyvtár és a hazai könyvtárakat, könyvtárosokat, információs szakembereket tömörítő országos könyvtárszakmai szervezetek az alábbi felhívást teszik közzé.

A világ és benne a könyvtárak talán legnagyobb kihívása a napjainkban is tartó koronavírus-járvány okozta új körülmények és korlátok mindennapi leküzdése, megoldása. Most, amikor az elzártság és elzárkózás korszakát éljük, a szokottnál is nagyobb szükségünk van arra a lelki táplálékra, amelyet a könyv jelent, s azokra a hiteles információkra, amelyeket könyvtáraink közvetítenek. Fontos cél, hogy a kultúra megtartó ereje – a hagyományos és az elektronikus könyveken keresztül – a könyvtárak zárvatartása idején is minden magyar ember otthonában érezhetővé váljon, továbbra is felüldülést, bölcs derűt és tudást közvetítve a könyvtárhazználók számára.

Amint azt a Könyvtári Intézet felmérései is bizonyítják, a hazai könyvtárak szerepe a kulturális feladatok ellátásában e nehéz időkben is jelentős. A járványhelyzet okozta korlátozások miatt a korábbi, hagyományos ellátási modelleket felülírva hamar kreatív megoldásokat, alternatívákat kellett találnunk. Nemcsak saját szervezeti működésünk változott meg – nagyobb szerepet kaptak a távmunkában is végezhető tevékenységek, erősödött a munkafolyamatok digitalizálása –, hanem szolgáltatási palettánkat is szükséges volt átgondolnunk.

Országszerte könyvtárvételei pontokat létesítettünk, rendezvényeinket és kiállításainkat átköltöztettük az online térbe, idős vagy akadállyal élő olvasóink igényeit számos településen a könyvek házhoz szállításával szolgáljuk ki. Amíg személyes részvételt igénylő szolgáltatásaink száma jelentősen visszaesett, online tartalomszolgáltatásainkat csaknem megdupláztuk, és a webes felületen folytatott kommunikációnkat jelentősen megerősítettük. Ott vagyunk blogokon, honlapokon, közösségimédia-felületeken, gyűjteményeink eddig nem látott mértékben érhetők el az internet segítségével.

Ugyanakkor ahhoz, hogy valódi könyvtárról és tudásközösségről beszélhessünk, – rendezett gyűjteményeink és szakképzett könyvtárosaink mellett – elengedhetetlenek Önök, az olvasók, akiknek szolgálata hivatásunk lényege minden időben. Hisszük, hogy kölcsönösen várjuk a korlátozások nélküli találkozások lehetőségét. Most mindannyian tehetünk ezért.

Csaknem egy évvel a veszélyhelyzet első kihirdetése után a járvány elleni védekezés döntő szakaszához érkeztünk, és a tömeges oltások megindulásával minden lehetőségünk megvan arra, hogy mihamarabb újraindítsuk megszokott szolgáltatásainkat.

Olvasóink és munkatársaink egészségének megőrzése mindannyiunk számára elsődleges. Intézményeink és közösségi tereink biztonságosságának alapvető feltétele, hogy az országos átoltottság aránya elérje a szükséges mértéket. Ezért kérjük, hogy tájékozódjanak az oltásról a <https://vakcinainfo.gov.hu> weboldalon, és jelentkezzenek oltásra.

Országos Széchényi Könyvtár * Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiuma * Egyházi Könyvtárak Egyesülete * Informatikai és Könyvtári Szövetség * Könyvtár- és Információtudományi Társaság * Könyvtárostánárok Egyesülete * Magyar Könyvtárosok Egyesülete * Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

30. évfolyam 2. szám

2021. február

Tartalom

Műhelykérdések

- Törökné Antal Mária – Pokornyi Orsolya:** Mit tehet a gyermekkönyvtáros koronavírus idején? A dunaujvárosi József Attila Könyvtár gyermekkönyvtári tevékenysége a járvány alatt..... 3

Konferenciák

- Bódog András:** SWIB20 – Fókuszban a kapcsolt nyílt adatok könyvtári felhasználásának jó gyakorlatai (*SWIB20 – 12th Semantic Web in Libraries Conference*)..... 14

Napló

- Hajnal Ward Judit:** Könyvtáros pizsamában, papucsban: könyvtári szolgáltatások home office-ból 31

Perszonália

- Murányi Lajos:** In memoriam Bánhegyi Zsolt (1949–2021).....46

Könyv

- Bakonyi Zsuzsanna:** Eredetmítosztól a könyvszámláig – Esterházy Pál nádor könyvtára (*Monok István – Zvara Edina: Esterbasiana Bibliotheca. A gyűjtemény története és könyvanyagának rekonstrukciója*) 49

From the contents

- Mária Törökné Antal – Orsolya Pokornyi:* What can a children's librarian do during the coronavirus pandemic? Children's library activities in Attila József Library in Dunaujváros during the pandemic (3)
- András Bódog:* SWIB20 – The focus is on good practices of using Linked Open Data in libraries (SWIB20 – 12th Semantic Web in Libraries Conference) (14)
- Judit Hajnal Ward:* Librarian in pyjamas and slippers: library services from home office (31)

Cikkeink szerzői

Bakonyi Zsuzsanna, az Országos Széchényi Könyvtár Régi Nyomatványok Tára munkatársa; *Bódog András*, a Könyvtári Intézet Könyvtártudományi Szakkönyvtárának könyvtárosa; *Hajnal Ward Judit*, a Rutgers Egyetemi Könyvtár (USA) természettudományi szakkönyvtárosa; *Murányi Lajos*, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának ny. osztályvezetője; *Pokornyi Orsolya*, a dunaujvárosi József Attila Könyvtár gyermekkönyvtárosa; *Törökné Antal Mária*, a dunaujvárosi József Attila Könyvtár gyermekkönyvtárosa

Szerkesztő:

Tóth Béla István

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné, Dancs Szabolcs, Mezey László Miklós, Németh Márton, Radó Rita, Rózsa Dávid, Szeifer Csaba, Szépvölgyi Katalin, Verók Attila

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3797; E-mail: 3k@oszk.hu; Internet: ojs.elte.hu/3k, ki.oszk.hu/3k, epa.oszk.hu/3k, facebook.com/konyvkonyvtarkonyvtaros

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Fehér Miklós**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Sziládi-Szántó Klaudia**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az

Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU ISSN 1216-6804 (Nyomtatott)

HU ISSN 2732-0375 (Online)

Törökné Antal Mária – Pokorny Orsolya

Mit tehet a gyermekkönyvtáros koronavírus idején?

A dunaújvárosi József Attila Könyvtár
gyermekkönyvtári tevékenysége a járvány alatt

Bevezetés

Új év, új kihívások és rengeteg programterv – így indultunk neki a tavalyi évnek. 2020-ban a fő célkitűzésünk az óvodás korosztály könyvtári jelenlétének erősítése volt. Megérkezett hozzánk Bartos Erika *Bogyó és Babóca vándorkiállítás*a, és Dunaújváros felépítésének 70. évfordulójára is készültünk helyismereti foglalkozással, kvízzel, ezenkívül olvasóklubok, mesedélutánok, kreatív foglalkozások sorával vártuk volna a látogatókat.

Aztán eljött a március, és a koronavírus-járvány egy új, ismeretlen helyzet elé állított minket, könyvtárosokat is. Bezártunk a nagyközönség előtt, de az élet nem állt meg, alkalmazkodnunk kellett a kilátástalan helyzethez, meg kellett találnunk azt a formát, amiben működni, szolgáltatni tudunk.

Decemberben számadást készítettünk rendezvényeinkről, és akkor jött a felismerés, hogy mennyi minden történt velünk, az akadályok ellenére is milyen sok online és offline programot sikerült megvalósítanunk.

Mese, mese, mátká

Az egyik legkedvesebb feladatunk a mesedélutánok szervezése, melyeket ugyanúgy élveznek kicsik és nagyok. Régóta igyekszünk havonta egy alkalom-

mal *élszavas mesélést* vagy *papírszínházi előadást* tartani. A meséket ünnepekhez, évfordulókhoz, évszakokhoz kötjük, és egy kis interaktív, játékos foglalkozással egészítjük ki, melyet az adott közönségre formálunk.

Farsangi papírszínház

2020-ban azonban a személyes találkozások különleges alkalomnak számítottak. A januári papírszínházi foglalkozáson együtt roptuk a farsangi táncot, még nem is sejtve, hogy legközelebb csak júliusban találkozhatunk. Ám addig sem kellett nélkülözniük a mesét a gyerekeknek.

Márciusban a kötelező otthoni karanténból indítottuk el a *Mesél a könyvtáros*¹ csatornánkat, ahová élszavas népmeséket, papírszínházi felvételeket és mesefelolvasásokat töltöttünk fel, ezzel is igyekeztünk színesíteni a karanténos hétköznapokat. Olyan értékes tartalmakat osztottunk meg, amelyeknek az irodalom az alapja, így próbáltuk online is a könyvek, a mesék szeretetét közvetíteni, és ha személyesen nem is, de a képernyőn keresztül mi is ott voltunk a gyerekekkel. Összesen harminckét mesés és hat verses videót készítettünk és osztottunk meg közönségünkkel, melyek több esetben kapcsolódtak világnapokhoz, ünnepnapokhoz (pl.: magyar költészet napja, könyv napja, madarak és fák napja, karácsony), de a mindennapi életre is reflektáltunk (pl.: Szabó T. Anna: *Kézmosó-vers*). A legnagyobb kihívások egyike a közönség, a csillogó szemek hiánya volt, nem beszélve a minimális otthoni technikai felszereltségről és a videók vágásáról. Ám a visszajelzések és a nézettségi adatok is alátámasztják, hogy megértte kilépni a komfortzónánkból, hiszen a megtekintések száma meghaladta az elképzeléseinket. Az egyik legnépszerűbb videónk a vándorkiállítás képeivel illusztrált *Bogyó és Babóca* mese lett, a több mint negyvenkilencezres nézettségével. Természetesen tisztában vagyunk azzal,

hogy ez nem teljes mértékben a mi érdemünk, ettől függetlenül nagyon büszkék vagyunk rá. Az ezeregyszáz megtekintést meghaladó Nemes Nagy Ágnes: *Tavaszi felbőke* című verses videónk, vagy a Kézmosó-vers majdnem hatszázas megtekintése is azt mutatja, hogy érdemes volt belevágnunk. Nem beszélve arról, hogy akár száz-kétszáz emberhez is eljuthattak előszavas meséink, papírszínházi előadásaink, felolvasásaink, ami jó reklám lehet a jövőbeli programjaink számára is.

Mesél a könyvtáros

Júliusban ismét kitértük kapuinkat a kis olvasók nagy örömeire, és minden héten többféle programmal vártuk őket. A *Mesekedden* a karantén alatt felvett meséket vetítettük le nekik, és kitölthették a kortárs írók meséihez készült szövegértést fejlesztő, online feladatlapokat. A legjobbakra könyvjutalom várt.

Bogyó és Babóca vándorkiállítás

Szerdánként *Mesés tárlatvezetés*² vártuk a legkisebbeket a március óta nálunk ragadt *Bogyó és Babóca vándorkiállításra*, amely lehetőséget adott arra, hogy kesztyűbábok segítségével „meséljük” el Bogyó és Babóca történeteit. Körbevezettük a kis rajongókat, elmeséltük Babóca elveszett nyuszijának történetét, a legapróbb részletekig megvizsgáltuk a tárlóban elhelyezett szereplőket. Igaz, hogy az év elején a zárás miatt sok óvodás csoportot kellett lemondanunk, de ezzel a kiállítással és a hozzá kötődő programokkal mégis sikerült azt a célkitűzésünket elérni, hogy 2020-ban megmozgassuk ezt a korosztályt. Amíg lehetséges volt, folyamatosan érkeztek ovisok a délelőtti foglalkozásainkra, a karantén alatt a kiállítás képanyagával készült mesevideó nézettsége egyre csak emelkedett, és a nyári tárlatvezetést is nagy siker övezte, még úgy is, hogy alkalmanként tíz kisgyereknél több nem vehetett részt rajta.

Mesés tárlatvezetés

Csütörtök délutánoként a családoké volt a főszerep. Élőszavas mese és papírszínházi előadás aktív részesei lehettek az érdeklődők, és emellett egész délután kreatív foglalkozáson alkothattak együtt a különböző generációk.

Októberben találkozhattunk utoljára személyesen a gyerekekkel a népmese napja és a zene világnapja alkalmából megrendezett *Mesés muzsika-szó* programunkon, ahol az élőszavas mesét zenés multság követte. Aztán újra bezárni kényszerültünk, így megint az online térbe költöztünk.

A *Mesemondó Gyerekek Találkozóját* minden év decemberében tartjuk, mely során a legjobbak Aranyalma díjat kaphatnak. Idén ezt is kreatívan kellett megoldanunk, így *Online Mesemondást*³ hirdettünk, és a jelentkezési határidőt januárig meghosszabbítottuk. A gyerekek maximum négyperces mesevideókkal pályázhattak az elmúlt húsz év meséiből. A videókat a YouTube-csatornánkra és a Facebook-

oldalunkra is feltöltöttük, a legtöbb lájkot gyűjtő mesemondó közönségdíjat nyert. Így próbáltunk a hátrányból előnyt kovácsolni: több gyerek jelentkezhetett idén, ráadásul több emberhez juthatott el a meséjük.

Ügyes kezek – színezz, vágj, ragassz, hajtogass!

Mesedélután és ünnep nem múlhat el kreatív foglalkozás nélkül. Ilyenkor a történet vagy az alkalom feldolgozásához illő tárgyakat, könyvjelzőket, bábokat, álarcokat vagy kiegészítőket készítünk. Változatos technikákat sajátíthatnak el a gyerekek, de akár a felnőttek is; olyanokat, mint az origami, az ujjbegyfestés, a papírgyöngykészítés, vagy a kupak- és csipeszfigura-készítés. Az alkotás öröme összehozza a családokat, fejleszti a gyerekek kézügyességét, a finommotorikus mozgásukat, a felnőttek pedig kikapcsolódhatnak és értékes időt tölthetnek gyermekükkel könyves környezetben.

Mesedélutánok és kreatív foglalkozások

Az *Ölelj meg egy könyvtárost* nemzetközi napon minden évben könyves kreatív foglalkozást tartunk, 2020-ban sem volt ez másképp. Papírgyöngykeszereket és origamival díszített könyvjelzőket készíthettek az érdeklődők. Sajnos a húsvéti kézműveskedés a könyvtár falai között már nem valósulhatott meg, de később az online térben próbáltuk meghozni a kicsik és nagyok kedvét az alkotáshoz.

Áprilisban YouTube-videót készítettünk a könyv napja alkalmából, ahol a könyvkészítés technikáját sajátíthatták el lépésről lépésre a kreatívkodni vágyók, majd májusban a madarak és fák napján újabb videó segítségével a témához illő élelőszavas mese után hajtogathattak tátogó hollót.

Nyáron a csütörtöki *mesedélutánok* keretében ismét személyesen vártuk az alkotókedvűeket. Készültek papírból tulipánok, tenyérrajzból állatok, gyöngyfüzérék

és ujjnyomdás állatkák. A lelkes résztvevők saját maguk által készített kincsekkel térhettek haza, és bátran mondhatjuk, hogy ezek a programok mindannyiunk számára feltöltődést jelentettek. Erre szükség is volt, hiszen a 2020-as évben többször már nem volt ilyen jellegű foglalkozásunk.

KarantInterjú

A gyerekek számára mindig nagy élmény, ha találkozhatnak kedvenc könyvük írójával. Ekkor derül ki számukra, hogy ők is hús-vér emberek, ráadásul nem mind „*idős, kopasz, szemüveges férfi*”, ahogy a foglalkozásokon a „*Hogy néz ki egy író?*” kérdésre válaszolják. Ezekben az alkalmakon a gyerekek bármiről kérdezhetnek, kötetlenül beszélgethetnek a szerzővel, ő pedig visszajelzéseket kaphat a megjelent könyveiről, és sok inspirációt gyűjthet későbbi munkáihoz. Ezek után a tartalmas órák után kicsik és nagyok egyaránt örömmel készülnek az újabb találkozókra.

2020-ban több szerzőt is szerettünk volna meghívni a gyermekkönyvtárba, de az első félévben ezek a programok is megghiúsultak. Ekkor jött a *KarantInterjú*⁴ ötlete, és ha nem is személyesen, de sokkal több íróat sikerült közelebb hoznunk az olvasókhöz.

Marcsi néni a **Zseblámpás mesék** című könyv olvasása után kereste meg az írónőt.

Olvasd el a könyvajánlóját! >>>

"Végül az Andersen letelepedett egy padra, és saját magából olvasott fel a kis habléánynek, aki tudta ugyan, hogy szól róla egy gyönyörű mese, de még sohasem hallotta! El volt ragadtatva, tapsolt örömeiben."

Marcsi néni: Többször találkoztunk már, vendégünk voltál Dunaújvárosban a könyvtárban és a Cimbora Klubban is! Most az adott helyzetben mindenki lelassul kicsit, több ideje marad arra, hogy, "megálljon", hogy meglássa az értékeket, és hogy megbecsülje azokat. Érték az írás is, amivel másokat is segítünk, inspirálunk. Neked is sok szép gondolatot köszönhetünk. Hogyan alakult ki benned az írás utáni vágy? Mikor kezdted el írni?

Tóth Krisztina: Már gyerekkoromban írtam verseket. Volt egy kockás füzetem, azt hordtam magammal. Rajzolni is nagyon szerettem. Azt hiszem, a két tevékenység közös gyökere: erős volt bennem az önkifejezés vágya. Örömet okozott a rajzolás és az írás, játéknak tekintetem. Egész életemben írtam, de sohasem azzal a céllal, hogy elérjek vele valaimat. Hozzá tartozik az életemhez, ettől - is - vagyok az, aki vagyok.

2017. 06. 08-án volt vendégünk Tóth Krisztina (képek) >>>

KarantInterjú Tóth Krisztinával

Rendszeres könyvajánlóink⁵ nagy részét kortárs művek alkotják, ez adta az ötletet, hogy a könyvvel együtt a szerzőket, a mai ifjúsági irodalom íróinak színe-javát is megismerhessék a gyerekek és a felnőttek. Igyekeztünk az interjúkban olyan kérdéseket feltenni, amelyekre tapasztalataink szerint ők is kíváncsiak, melyek máskor is előfordulnak a találkozókön. Például, hogy miből merítenek ihletet, mik voltak a gyerekkori kedvenc olvasmányaik, vagy hogy kik voltak a kedvenc íróik. A honlapunkon ezeket a beszélgetéseket sok-sok képpel és hivatkozással jelenítettük meg,

hogy még inkább meghozzuk a kedvet az olvasáshoz. Így azonnal arcot kapcsolhat-
tak az író nevéhez, láthatták a kedvenc könyveinek borítóit, a kedvenc illusztráto-
rainak képeit, de akár a legfrissebb videóit is. Nagyon jó érzés volt, hogy a szerzők
örömmel vállalták az interjút, és a végén olyan pozitív üzenetekkel búcsúztak az
olvasóktól, amelyek jól estek abban a nagy bizonytalanságban. Összesen tizenhat
interjú készült tavasszal, többek között *Berg Judittal*, *Kertész Erzsével*, *Lackfi Jánossal*,
Tóth Krisztínával és *Weber Anikóval*, de terveink között szerepel a folytatás, hiszen
annyi kitűnő kortárs író van még, akit tollvégre kaphatunk.

Szerencsére ősszel bepótolhattunk néhány személyes találkozót is. Családias
hangulatban, korlátozott létszámmal ugyan, de találkozhattak a gyerekek *L. Mol-
nár Edittel*, akitől saját gyerekei rendelnek kedvenc témáikban verseket a szava-
lóversenyekre, *Kertész Erzsével*, akinek a legfőbb kritikusai a gyerekei és *Szegedi
Katalinnal*⁶ is, aki *Ládaszínház*val varázsolta el a közönséget.

Szegedi Katalin Ládaszínház

Mindannyian azt tapasztaljuk, hogy a mai gyerekeket nagyon nehéz lekötni,
folyamatos aktivitásra van szükségük, kérdezni, mozgatni kell őket. Ez az író-
olvasó találkozókra is igaz, sokszor a közönség alakítja kérdéseivel a találkozó
menetét, magával ragadva az írókat is. Ezt az interaktivitást az online térben is
igyekeztünk megtartani. Az interjú olvasása közben rengeteg utalásra, plusz in-
formációra, videóra és egyéb érdekes linkre lelhetnek az olvasók, ezzel próbál-
tuk élővé, változatossá tenni a szöveget. Bízunk abban, hogy elértük a célunkat,
és örömmel szemezgettek közülük gyerekek és felnőttek egyaránt.

Hogyan segítsük a gyermeket, online óra és egyebek

A személyes találkozások megszűnésével új kihívások vártak ránk. Folyamatos online jelenlétre törekedtünk, támogatva a kis olvasóinkat és szüleiket. Szerettük volna, hogy érezzék, ebben a helyzetben is számíthatnak ránk.

Ezért hoztuk létre a *Mit csináljunk otthon a gyerekekkel?*⁷ című linkgyűjteményünket, melyben olyan oldalakat ajánlottunk, amelyek segíthetnek a tanulásban vagy a szabadidő hasznos eltöltésében. Gyűjtöttünk meseoldalakat, kreatív ötleteket, tanulást segítő oldalakat, alkotói pályázatokat, beltéri mozgásos játékokat, és ezeket folyamatosan frissítettük újabb és újabb linkekkel. Azt reméltük, hogy ezt böngészve mindenki megtalálja az érdeklődésének megfelelő területet.

Tavasszal elindítottuk a *Mesés feladatok*⁸ elnevezésű szövegértést fejlesztő, online feladatlapos vetélkedőnket, amelyben kortárs könyvekből felolvasott részletekre vonatkozó kérdéseket kellett megválaszolniuk a gyerekeknek. Az volt a célunk, hogy élményt nyújtsunk az egész napos online tanulás után, ezért rövid, érdekes szövegeket kerestünk, és néhány egyszerű kérdést tettünk fel Google-úrlapon. Összesen tíz videó készült, amiket nyáron a *MeseKedd* során is levetítettünk, így az írók műveit is népszerűsítettük, melyeket ezután folyamatosan kölcsönöztek. Ősszel a legmagasabb pontszámot elérők könyvjutalmat kaptak.

Szeptemberben második alkalommal hirdettük meg a két írásbeli forduló *Szóforgató-Betűvető* című irodalmi vetélkedőnket, amely idén Kertész Erzsébet műveire épült. A két feladatlapot a helyzetre való tekintettel online, Google-úrlapon is kitölthették az érdeklődő gyerekek. Ezekben az íróknak hat könyvből találtak részleteket, melyekhez színes, változatos feladatokat kapcsolunk: többek között tervezhettek étel- és itallapot az *Allat Kávészalon*-nak, szókeresőzhettek, vagy kipróbálhatták, milyen is a versfaragás. Ráadásul segítséget is kaptak a nehezebb feladatokhoz, melyet QR-kóddal is elérhettek. Az eredményhirdetésen külön öröm volt a gyerekek számára, hogy maga az író adta át a díjakat egy író-olvasó találkozó keretében. A vetélkedő idén is sikeresnek bizonyult, a visszajelzésekben kiderült, hogy egy harmadik feladatlapnak is örültek volna a diákok, illetve nagyon várják a következő évi „szóforgatást”.

Általában szeptember közepétől várjuk az iskolai csoportok jelentkezését könyvtári foglalkozásainkra, de a kialakult járványhelyzet miatt ez is meghiúsult. Szerencsére volt olyan pedagógus, aki élt az *online óra* lehetőségével. Ez egy húszperces élő bejelentkezést jelentett egyeztetett időpontban, amikor tematikus ajánlást hallgathattak meg a gyerekek a könyvtárastól. A téma a skandináv irodalom volt az *Észak-i irodalom hete* kapcsán, így betekintést nyerhettek az észak-európai kortárs írók és műveik világába. Rövid idő alatt sok érdekességet megtudhattak, és megismerkedhettek a skandináv életérzés fogalmával. Természetesen az online kapcsolatnak is vannak hátrányai: sokkal nehezebb kommunikálni a gyerekekkel, nagyon hiányzik a szemkontaktus, nagy szükség van a

tanári közvetítésre. Ám a tanulók nagyon élvezték, aktívan részt vettek az órán, és alig várták a következő alkalmat. Amíg zárva vannak a könyvtári terek, ezzel a lehetőséggel továbbra is élhetnek a pedagógusok.

Online óra

A gyermekkönyvtár honlapja mellett a közösségi oldalainkon, a Facebookon, az Instagramon és a YouTube-on is erősödött a jelenlétünk 2020-ban, hiszen így juthattunk el leghatékonyabban olvasóinkhoz. Színes bejegyzéseket készítettünk vagy osztottunk meg más oldalakról a gyermekirodalmi évfordulók, világnapok alkalmából (pl.: Csupák István születésnapja, a Vuk megjelenése), és szintén megosztásokkal csatlakoztunk az online Könyvfesztivál és a Könyvhét Facebook-forgatagához. Egész napos üzenetfolyammal ünnepeltük a magyar költészet napját és a karácsonyt is, amelyekre a könyvtár kollégái készültek idézetekkel, versvideókkal, köztük több gyerekeknek szólóval is. Ezenkívül a könyv, a Föld, és a madarak és fák napján is egész nap érdekességekkel, idézetekkel, videókkal hívtuk fel a figyelmet ezeknek a témáknak a fontosságára.

Mivel a második zárás alatt a könyvtár lehetőséget teremtett a biztonságos kölcsönzésre, képes könyvajánlókat készítettünk a közösségi oldalakra, hogy megkönnyítsük a választást a szülőknek és a gyerekeknek egyaránt.

Az idén megújult és bejártott online tevékenységeink érdemesek a folytatásra, ezt támasztja alá a sok pozitív visszajelzés és a megnövekedett nézettség, oldalkövetés is.

„Hidd el, jó úton jársz, ha a könyv az egyik legjobb cimborád!”

A könyvtárunkban működő dunaújvárosi *Cimbora klub Törökne Antal Mária* vezetésével, *Kálnay Adél* író nő védnöksége alatt 17 éve alakult meg a Duna Te-

levízió gyerekműsor-szerkesztője, *Érdi Szabó Márta* felkérésére. A 3–4. osztályos gyerekekből álló, irodalmat, játékot kedvelő közösség havonta egy alkalommal találkozik a Marcsi néni által vezetett tematikus foglalkozásokon. Ezek főként világnapokhoz, ünnepekhez kapcsolódnak, mint a magyar kultúra napja, költészet napja, húsvét, karácsony, és amellet, hogy a gyerekek ezekről a témákról elmélyítik a tudásukat, segítenek más képességeik kibontakoztatásában is. A foglalkozásokon a könyvek kapnak főszerepet, de nem maradhat el a vidám beszélgetés, alkotás, önfeledt játék sem. Minden évben több alkalommal kirándulnak, megismerik az ország legszebb helyeit, ahonnan sok élménnyel gazdagodva térnek haza. Nagy örömmel várják a Cimbora klubba érkező írókat is. Hagyományt teremtettek az új tagok eskütételével, a születésnap i ösvényfestéssel és gálával, melyet minden évben megünnepelnek. Az első cimborák már dolgozó felnőttek, vagy egyetemisták, akik vissza-visszajárnak, például zsűrizni a születésnap i gálára és átadni a jól megérdemelt érmeiket.

Ebben az évben a kialakult helyzet ellenére is sikerült hét alkalommal találkozniuk a cimboráknak. A legemlékezetesebbek ezek közül a Cimborafa felszalagozása, *L. Molnár Edit* író n ő látogatása a Cimbora klubban és a rendhagyó módon októberben megrendezett születésnap i ösvényfestés és gála voltak.

Természetesen a klub életére is hatással volt a járvány. Az elmaradt találkozók helyett más módot kellett találni a kapcsolattartásra. Marcsi néni online üzenetfolyammal tartotta a lelket a kis cimborákban a gyerekkönyvtár honlapján, ahová mese- és versvideókat, rövid üzeneteket töltött fel. Majd létrehozta Benedek Elek nyomán a *Cimborák Levelesládáját*, és szeretettel várta a gyerekek saját mindennapjaikról írt leveleit, üzeneteit. Később felhívást tett közzé *KarantÉNszemszög* címmel, amelyben arra kérte a tagokat, hogy írják vagy rajzolják le, hogyan hatott rájuk a bezártság, a bizonytalanság, hogyan gondolkodnak a vírusról. Mái g is érkeznek rajzok és írások, hiszen a helyzet nem sokat változott. Néhány év elteltével nagyon érdekes lesz visszaolvasni ezeket az írásokat és visszanézni az elkészült rajzokat.

Mivel áprilisban a hagyományokkal ellentétben nem lehetett megfelelő módon megünnepelni a Cimbora klub születésnapját, ezért egy háromfordulós, online *Cimbora történeti kvíz*szel elevenítették fel a résztvevők az elmúlt tizenhét év eseményeit. A válaszokat megtalálhatták a honlapon, és a legügyesebbek cimborá tallért, cimborá dinárt és könyvet kaptak ajándékba.

Marcsi néni alkalmanként felkérte a gyerekeket, hogy műsorukkal színesítsék az ünnepeket. A magyar költészet napján versvideót várt tőlük, karácsonykor a szokásos Adventi forгатagon való fellépés helyett pedig egész nap Facebook-üzenetfolyamban szerepeltek a cimborák, zenés, verses videókkal szerezve örömet a közönségnek.

Remélhetőleg nemsokára újra személyesen találkozhatnak a könyvtárban, és ismét a normális kerékvágásban folytatódhat a cimboráélet.

Kincsekkel a tarsolyunkban

A 2020-as év egyik előnye az volt, hogy felfedeztük az online térben rejlő lehetőségeket, olyan technikákat és módszereket alkalmaztunk, melyek az idő hiánya miatt eddig háttérbe szorultak. Ki kellett lépniünk a megszokott keretek közül, például megtanultuk a videókészítés alapjait azokkal az otthoni eszközökkel, amik rendelkezésünkre álltak. Folyamatosan küzdöttünk a technika ördögével, de nem adtuk fel, megtaláltuk a legjobb kamerabeállítást, sokadszorra is felvettük a mesét, és ha összeomlott a rendszer, előlről kezdtük a videóvágást. Végig az lebegett a szemünk előtt, hogy a kis olvasóinknak minél változatosabb programokat kínáljunk, ezáltal a kapcsolatot fenntartsuk, és kedvet teremtünk az olvasáshoz, a mesehallgatáshoz, a játékhöz. Büszkén tekintünk vissza az elmúlt évre, hiszen sok mindent sikerült megvalósítani, amit a későbbiekben is kamatoztathatunk.

A zárás egy másik pozitívuma, hogy több idő jutott rendet teremteni a könyvtárunk táján. Olyan állományrendezéssel kapcsolatos háttérmunkákat végeztünk el, amelyeket eddig az elsőbbséget élvező gyermekprogramok miatt elhalasztottunk. Alkalmazkodtunk, újraterveztünk, megvalósítottunk, és összességében elmondhatjuk, hogy minden akadály ellenére sikeresen zártuk a 2020-as évet.

Jegyzetek

1. A József Attila Könyvtár YouTube-csatornája. *Mesél a könyvtáros lejátszási lista*. https://www.youtube.com/playlist?list=PLQl28BSqSAEfJZX5FVXgP2X_41wCCv6M (2021.01.13.)
2. A József Attila Könyvtár honlapja. Képtár. *Bogyó és Babóca kiállítás és tárlatvezetés*. <http://gyerek.jakd.hu/index.php?p=galeria&g=524> (2021. 01. 13.)
3. A József Attila Könyvtár YouTube-csatornája. *Online mesemondás 2020, lejátszási lista*. <https://www.youtube.com/playlist?list=PLQl28BSqSAEd-7soQAdTpGQGWBZS5kYP3> (2021.01.13.)
4. A József Attila Könyvtár honlapja. *KarantInterjúk*. <http://gyerek.jakd.hu/index.php?p=hir&hid=573> (2021. 01. 13.)
5. A József Attila Könyvtár honlapja. *Ohvasd el te is!* <http://gyerek.jakd.hu/index.php?p=konyvajanlo> (2021. 01. 13.)
6. A József Attila Könyvtár honlapja. Képtár. *Szegedi Katalin Lásdazínháza*. <http://gyerek.jakd.hu/index.php?p=galeria&g=553> (2021. 01. 14.)
7. A József Attila Könyvtár honlapja. *Mit csináljunk otthon a gyerekekkel?* <http://gyerek.jakd.hu/index.php?p=hir&hid=572> (2021. 01. 14.)
8. A József Attila Könyvtár honlapja. *Mesés feladatok*. <http://gyerek.jakd.hu/index.php?p=hir&hid=574> (2021. 01. 14.)

Bódog András

SWIB20 – Fókuszban a kapcsolt nyílt adatok könyvtári felhasználásának jó gyakorlatai

A koronavírus-járványra való tekintettel rendhagyó módon online került megrendezésre a *Szemantikus web a könyvtárakban* (Semantic Web in Libraries – SWIB) konferenciasorozat legújabb része 2020. november 23. és 27. között. Az esemény honlapján livestream formájában lehetett nyomon követni az előadásokat, amelyek többségét később a SWIB YouTube-csatornájára is feltöltötték.* Az online rendezvény középpontjában a kapcsolt nyílt adatok (Linked Open Data – LOD) és a szemantikus web könyvtári felhasználásának kurrens jó gyakorlatai álltak. A SWIB szervezését ezúttal is a ZBW – Leibniz Közgazdasági Információs Központ és az Észak-Rajna-Vesztfália Felsőoktatási Könyvtári Központja (hbz) látta el. A negyedórás prezentációkból álló előadások végén ötperces blokkok álltak rendelkezésre a felmerülő kérdések megválaszolására.

A konferencia első napja *Audrey Tang*, Tajvan első digitális miniszterének egy-órás bevezető előadásával kezdődött, amely a nyílt adatok társadalmi hasznosulását mutatta be a szigetország példáján keresztül, elsősorban a koronavírus-járvány tükrében. Tajvan – főként a korábbi SARS-vírus tapasztalatai alapján, valamint a Vuhanban felbukkant vírusra adott villámgyors óvintézkedési reakcióval – példamutató módon kezelte a járványhelyzetet, minek köszönhetően komoly korlátozó

* A SWIB20 weboldalon (swib.org/swib20/) nyilvánosan elérhetőek az előadások összefoglalói, a hozzájuk tartozó prezentációk és a korábbi évek SWIB konferenciáihoz vezető csatolók. Az előadásokról készült videofelvételek a SWIB YouTube-csatorján tekinthetők meg. https://www.youtube.com/channel/UCfLnEmKaWqtR_4V1CNek6rQ (2021.02.10.)

intézkedésekre sem volt szükség. Ennek egyik kulcstényezője volt a Tang által kollektív intelligenciának nevezett alapelv, amely a nyílt adatokon alapuló közhasznú információk gyors terjeszthetőségére épül. Az ázsiai ország demokráciafelfogásának lényege, hogy minél többen vegyenek részt a politikai döntéshozatalban, amihez eszközül a modern technológia szolgál. A lakosság lényegében valós idejű összeköttetésben áll a tajvani járványkezelő törzsszel, a díjmentesen hívható telefonszám és a nyílt adatokat felhasználó webes ökoszisztéma biztosítása révén. Ez az Ázsiában egyedülálló nyílt társadalmi forma a fenti eszközök segítségével félpercenként frissülő, pontos információkat tudott szolgáltatni a gyógyszerárakban országszerte – társadalombiztosítással ingyenesen – elérhető maszk- és gyógyszerkészletekről. Ezenfelül az állampolgárok szabadon kifejezhették véleményüket, ötleteiket a járványhelyzettel kapcsolatosan. Tajvanon a politikában online módon részt vevő állampolgárok alkotják az úgynevezett „árnyékkormányt”, akik többféle online felületen keresztül kinyilváníthatják véleményüket, melyet figyelembe vesznek a politikai döntéshozók. Az egyik legfőbb ilyen fórum a *gov zero (Gov)* mozgalom oldala, amely a tajvani kormányzati domain (gov.tw) módosításával érhető el az o betű nullára cserélésével. Az állami költségvetést bemutató *budget.gov.tw* oldal például interaktív és átlátható módon enged betekintést a polgároknak a közpénzek elköltésébe. A kormányoldalak ilyen átalakításával a civilek ugyanazon adatok alapján tevékenykedhetnek, mint a hivatalos szervek, egyedülálló transzparenciát hozva létre. A társadalmat a közszféra és a piaci szféra összefogásával is segítik. Az előadók által digitális társadalmi innovációnak nevezett szemlélet központi eleme a jelentős mértékű átláthatóság, az önkéntesség és a digitális tevékenységekből eredő helyfüggetlenség. Mindehhez központi helyszínül a *társadalmi innovációs laborok* szolgálnak, amelyek több száz társadalmi innovátor – köztük magánszemélyek és vállalatok – együttműködésében valósultak meg. Audrey Tang miniszter szerdánként napi 12 órában online felkereshető bármely polgár számára, bármilyen témát illetően. A laborok mesterséges „lakói” az *MIT Media Lab* által készített önjáró triciklik, amelyek szabadon és kreatív módon, egyedi igények szerint használhatók és programozhatók bárki által, akár személyszállításra, akár bevásárlást követő cipekedésre. A *mesterséges intelligencia* (artificial intelligence) Tang olvasatában a *segítő intelligenciát* (assistive intelligence) jelenti. A társadalmi innováció e megközelítésében a kormányzás, a társadalom és a kereskedelem együtt keresi a közös nevezőt a problémák megoldására. A *sandbox.org.tw* oldalon bármely társadalmi innovátor tehet javaslatot egy egyéves kísérletre, legyen szó például önzvezető járművekről, platformgazdaságról**.

** „A platformgazdaság lényege, hogy a szolgáltatók – de még a „kézzelfogható” termékek gyártói is – önálló ökoszisztémákban kapcsolódnak egymáshoz, aminek eredményeként több felhasználót (ügyfelet, fogyasztót) képesek elérni, utóbbiak pedig jobb minőséget, nagyobb értéket kapnak.” Forrás: Varga Zsigmond: *Ithon még gyerekcipőben jár, de enélkül már nehéz lesz vállalkozni a jövőben.* = Forbes Magyarország, 2018. május 18. <https://forbes.hu/uzlet/ithon-meg-gyerekcipoben-jar-de-enelkul-mar-nehezesz-vallalkozni-a-jovoben/> (2021.02.10.)

5G távközlésről vagy pénzügyi technológiáról (financial technology). A kísérletet követheti az adott újítást bevezető szabályozás, kevésbé látványos siker esetén pedig a társadalom egésze számára átlátható módon vonják le a tanulságokat. A társadalmi innovációs laborok regionális munkáját Tang miniszter online telekonferenciákkal koordinálja. Minden új innovációt intenzív, mesterséges intelligencia által moderált társadalmi párbeszéd követ az online térben. A szigorú gépi moderáció következtében jelentősen nő a konszenzussal záródó viták száma, átláthatóbb és gyorsabb információkat juttatva el a döntéshozókhoz. Tajvanon az egész társadalmat átjárja a nyílt adatokkal történő transzparens információközlés. Tang előadását az úttörőnek számító technológiai kifejezések társadalmi hasznát kifejező átalakításával, újrafogalmazásával zárta. – Így lett a *dolgok internetéből* (internet of things) *teremtmények internete* (internet of beings), a virtuális valóságból megosztott valóság, a gépi tanulásból kollektív tanulás, a felhasználói élményből emberi élmény, a szingularitásból pedig sokaság (plurality).

Az első nap könyvtárszakmai előadóinak sorát *Ricardo Eito-Brun*, a madridi III. Károly Egyetem oktatója indította. Előadásának témája az intézményi repozitórium automatikus indexelése volt a *SKOS* (Simple Knowledge Organization System) tudásszervezési rendszer felhasználásával. A legtöbb intézményi repozitórium esetében jelentős deficitet jelent a hatékony indexelési gyakorlat hiánya. A kutatók többsége a kulcsszavas keresést részesíti előnyben, így szolgáltatói oldalról nehéz előzetesen megfelelni a többnyire nem egyértelmű szavakat használó egyéni keresési preferenciáknak, amelyek ritkán mutatnak átfedést a tartalom leírására használt kontrollált szótárakból származó tárgyszavakkal. Ez a probléma még szembeötlőbb, amikor több repozitóriumból aggregálják a tartalmakat. A spanyol gyakorlat a deskriptorok és a kulcsszavak tezauszából történő automatikus kiosztását preferálja. Az UNESCO tezauszusa képezi az alapot, amelyhez a SKOS közvetítésével készítenek megfeleltetéseket. Szoftveres segédletként a *PoolPartyt* használják. A kísérleti folyamat során automatikusan azonosítják a tezausz azon fogalmait, amelyekkel leírható a repozitóriumi tartalom. A dokumentumokhoz társított tezausz-deszkriptorok meghatározását követően maga a tezausz használható a lekérdezések bővítésére, továbbá segít a végfelhasználóknak a keresőkifejezések kiválasztásában. Ez az eljárás hatékonyabbá teszi a keresést, lehetővé téve a használók számára a kapcsolódó, általánosabb és szűkebb fogalmak kiválasztásával a keresőkérdés javítását.

A SWIB immár visszatérő előadója *Osmo Suominen*, a Finn Nemzeti Könyvtár munkatársa, az *Annif* többnyelvű gépi tárgyszavazó eszköz fejlesztésében orosz-lánrészt vállaló információs rendszerspecialista az *Annif* fejlesztéséről és aktualitásairól számolt be. Minden gépi tárgyszavazó rendszer fejlesztésének indoka az, hogy a manuális tartalmi feltárás rendkívül idő- és munkaigényes feladat, külö-

nösen, ha nagy méretű gyűjtemények feldolgozásáról van szó. A finn gyakorlat alapját a már létező metaadat-gyűjtemények gépi tanulással segített felhasználása képezi, a keresés és a felfedezés minőségének javítása érdekében. A metaadatok bázisát a *Finna* közgyűjteményi aggregátorportál nyújtja. A gépi rendszer neve is ebből ered (Annif), amely nem más, mint a közgyűjteményi portál neve (Finna) visszafelé olvasva. A rendszer korai prototípusa 2017-ben készült el, mára azonban túljutott a kísérleti fázison. A fejlesztők az implementációhoz több célt és alapvetet is megfogalmaztak, melyek a következők: többnyelvűség (finn, svéd és angol), független szótárindexelés, a különböző tárgyszóindexelő – elsősorban gépi tanuláson alapuló – algoritmusok támogatása, parancssoros felhasználói felület (Command Line Interface – CLI), más rendszerekbe integrálható webes felhasználói felület és a *REST API* (alkalmazásprogramozási interfész) kialakítása, valamint közösségorientált, nyílt forráskódú működés. Utóbbi elvnek megfelelően a projekt forráskódja elérhető a *GitHub*-on, Python package-ként a *PyPI* és Docker images-ként a *Quay.io* felületén. A gépi tanuló algoritmusok képzésére és tesztelésére a *Finna.fi* metaadatait, online „Kérdezd a könyvtárost!” kérdés-válasz párokat, a Jyväskylä Egyetem szakdolgozatait és disszertációit, kiadói könyvleírásokat, valamint a nemzeti könyvtár e-könyveit használták fel. Ezt követően adott mintákban az automatikusan javasolt tárgyszavakat behasonlították a könyvtárosok által manuálisan hozzáadott tárgyszavakkal. Az Annif már gyakorlati alkalmazásban van a Jyväskylä Egyetem *JYX* repozitóriumában, ahol a rendszer a hallgatók által feltöltött szakdolgozatokhoz és disszertációkhoz javasol tárgyszavakat: üres mezők kitöltése helyett a gépi javaslat listájából választhatják ki a szerzők a megfelelőnek ítélt tárgyszavakat a saját kulcsszavaik mellé. Egyébiránt a Finn Nemzeti Könyvtár számos DSpace-alapú intézményi repozitórium hostja, melyek közül három (Osuvu, Trepo, Theseus) 2020-tól kezdődően szintén megkezdte az Annif használatát.

A projekt újítása a 2020 májusában indított *Finto AI* gépi tárgyszavazó eszköz és API szolgáltatás. Ezen a webfelületen a rendszer automatikus szövegelemzést követően az oda beillesztett tetszőleges angol, finn és svéd nyelvű szöveg tárgyszavazását végzi el a finn nemzeti ontológia (YSO) tezaurusát használva. 2020 novemberétől a Finn Nemzeti Könyvtár a gyakorlatban is alkalmazza a *Finto AI*-t, az elektronikus tárhelyek építése során tárgyszójavaslatokat állítanak elő a segítségével. A könyvesboltokat és könyvtárakat ellátó *Kirjavälitys Oy* logisztikai vállalattal is együttműködnek: az Annif/*Finto AI* a kiadóktól kapott leírások alapján javasol tárgyszavakat. Az új könyvek így már a szakértők által véglegesített tárgyszavakkal kerülnek be a cég által is használt *Melinda* nevű közös katalógusba, amely a finn nemzeti bibliográfiát (*Fennica*) is magában foglalja.

Osma Suominen a fejlesztés során levont tanulságokat is ismertette. Alaptézis, hogy a tárgyszavazás nehézkes munka, amelyet befolyásol az emberi szubjektum, de az algoritmusok is gyakran hibáznak, és az emberi tévesztésekkel ellentétben

az emberi agy számára teljesen értelmetlen és ésszerűtlen megoldásokat kreálnak. Utóbbi hibalehetőség mérséklésére ajánlott párhuzamosan többféle algoritmust, illetve többféle módszert is alkalmazni. Összegezve elmondható, hogy a finn projekt példaértékű a maga nemében, ráadásul kezdettől fogva a nemzetközi együttműködésre gondolva fejlesztették, így a rendszer alkalmazhatósága szülőhazáján is messze túlmutathat a jövőben, melyre már akadnak példák a Holland Nemzeti Könyvtár és a konferencia-házigazda német ZBW Leibniz Közgazdasági Információs Központ részéről.

Ez utóbbi intézményt képviselte *Anna Kasprzik*, az első nap utolsó előadója, aki programkoordinátorként a német *AutoSE* gépi tárgyszavazó projektet ismertette. Többéves újratervezést követően a ZBW újrafogalmazta a gépi tárgyszavazással szemben támasztott követelményeit, és immár az elméleti kutatás helyett a gyakorlati használhatóságra helyezte a hangsúlyt. Ezt szem előtt tartva zajlott a 2014 és 2018 között „házon belül” fejlesztett, a *Közzgazdasági Tézauruszt* (Standard-Thesaurus Wirtschaft – STW) és a *SKOS*-t lexikai alapként használó, többféle gépi tanulási módszert kombináló *AutoIndex* projekt, amelynek tudományos alapjait egy doktoranduszhallgató kutatása fektette le. További kritérium volt a nyílt forráskódú szoftverek alkalmazása és előállítása. Ez a fejlesztés kapott új lendületet 2019-ben egy átszervezést követően, immáron *AutoSE* néven, alkalmi projekt helyett állandó egyetemi tevékenységként. A jelenlegi munka kétszer két pillérré osztható: egyrészt beszélhetünk produktív rendszerről, másrészt alkalmazott kutatásról és a módszerek tudományos fejlesztéséről. Mindkét megközelítés lebontható gépi tanulási folyamatokra és szoftvermenedzsmentre, illetve működésre.

A szoftverarchitektúra új módszerekkel történő bővítésénél és a rendszerfrissítésnél különböző mikroszolgáltatások és a *Docker*hez hasonló konténer-technológiák, illetve a *Kubernetes*hez hasonló ütemezőszoftverek alkalmazásával és folyamatos integrációval kerülnek el a szolgáltatáskiesést. A rendszer metaadatbázisát egy közös katalógus nyújtja, az *AutoSE* maga pedig az *EconBiz* elnevezésű intézményi repozitórium adatbázisába és discovery rendszerébe illeszkedik. A közeljövő megoldandó feladata lesz a gépi feldolgozás tárgyszavainak visszaintegrálása a közös katalógusba, valamint a katalógussal összeköttetésben álló digitális aszisztens fejlesztése.

Az előző előadásra reflektálva *Kasprzik* megosztotta a hallgatósággal, hogy az *AutoSE* fejlesztői rendszeresen ötleteket cserélnek az *Annif* csapatával, valamint a *GitHub*on keresztül szerepet vállalnak az *Annif* fejlesztésében is. Az *Annif* maga keretrendszerként képezi az *AutoSE* alapját. A ZBW szakértői a finnek forráskódját módosítják saját igényeiknek megfelelően, mivel a teljes körű integráció már a finn modell németországi használhatóságának a rovására menne. A németek *stmfsa* elnevezésű backendjét pedig hamarosan integrálják a finn rendszerbe annak egy újabb lexikai elemeként.

*

A SWIB20 második napja gyakorlati jellegű volt. A délután során előzetes jelentkezést igénylő online workshopokon lehetett részt venni. Elsőként *Osmo Suominen* és csapata az *Annif* többnyelvű gépi tárgyszavazó eszközének használatába engedett betekintést. A résztvevők előzetesen oktatóvideókat és írásbeli feladatokat kaptak, ezekkel kapcsolatos tapasztalataikat vitathatták meg a fejlesztőkkel. (Maga az online gyakorló tananyag elérhető a GitHubon.)

A második workshopot *Jakob Voß* és *Stefan Peters* tartotta a Verbundzentrale des GBV-t képviselve. A műhelymunka középpontjában a könyvtári tudásszerző rendszerek közötti adatcserét elősegítő *coli-conc* projekt leglátványosabb eredménye, a *Cocoda* webes megfeleltető alkalmazás állt. A Cocoda egyszerűbbé teszi az eltérő osztályozási rendszerek, teauruszok és kontrollált szótárak fogalmainak egymásnak való megfeleltetését. A fejlesztők iránymutatásait követve a workshop résztvevői egy egyszerű katalogizálási alkalmazást kódolhattak a források kontrollált szótárakból nyert fogalmakkal történő szemantikus címkézésére.

A kanadai LYRASIS-tól *David Wilcox* a *Fedora* nyílt forráskódú repozitórium-platform kapcsoltadat-kezelési és -megőrzési módszerét (RDF-alapú forrásmenedzsment, leíró és hozzáférést biztosító metaadatok létrehozásával és frissítésével) mutatta be a közös munka keretében. A résztvevők a felhőből hostolt Fedora-példányok segítségével tudták felfedezni a rendszer legújabb változatának (Fedora 6.0) összetevőit, amelynek középpontjában a hosszú távú megőrzés áll, az *Oxford Common File Layout* (OCFL) specifikációjával összhangban.

A nap utolsó műhelygyakorlata a *SkoHub* használatát mutatta meg a webalapú metaadat- és tartalomkezelés céljából. Az előadók és instruktorok a *hbz* munkatársai, *Adrian Pohl* és *Steffen Rörtgen* voltak. A *SKOS*, az *ActivityPub* és a *Linked Data Notifications* webes szabványokon alapuló, a tavalyi SWIB-konferencián bemutatott *SkoHub* kipróbálása során a workshop résztvevői megtapasztalhatták egy kontrollált szótár közzétételét SKOS-sémaként, Git-bázisú szerkesztési folyamatban, megismerhettek egy webkonfigurációt strukturált metaadatok webböngészős létrehozására, valamint egy adott témára történő feliratkozást, továbbá egy adott téma közzétételét a feliratkozó érdeklődőknek.

*

A konferencia harmadik napja a BIBFRAME (Bibliographic Framework) és az authority tematikája körül forgott. A PCC (Program for Cooperative Cataloging – Kooperatív Katalogizálási Program) részéről *Paloma Graciani-Picardo* és *Nancy Lorimer* tartottak előadást a katalogizáló közösségnek szánt BIBFRAME-

alkalmazásprofilok fejlesztéséről. A munka célja összhangban van az *LD4 Közösség* 2020-as küldetésnyilatkozatával, amely szerint „*a világot a könyvtári adatok, míg a könyvtárakat a világ adatai gazdagítják*”. Ezen elgondolás szerint a könyvtári kapcsolt adatok strukturált, minőségi, hasznos és kiszámítható adatkészletet képeznek. E könyvtári kapcsolt adatokat kívánja a PCC – a BIBFRAME-et ontológiaként felhasználva – egy kooperatív katalogizáló ökoszisztéma keretében összekötni mások kapcsolt adataival, legalább olyan szinten, amelynek során a könyvtárak képesek megosztani saját kapcsolt adataikat másokkal, valamint használni tudnak más forrásból származó adatokat. Jelenleg az *RDF* (Resource Description Framework) és a BIBFRAME még túl szabadon értelmezhetőek. Utóbbi esetben ugyanazon entitás többféleképpen is modellezhető, kibővített szótárak szükségese a katalogizálás követelményeinek teljesítéséhez. További problémát jelent, hogy nem áll rendelkezésre hivatalos megfeleltetés az *RDA* és a BIBFRAME között, és jó gyakorlatokat sem ismerünk a könyvtári katalogizálásra kapcsolt adat-környezetben, ezért a katalogizálási területnek szüksége van egy tágabb értelemben vett ökoszisztémába történő integrációra. A PCC egyik munkacsoportja a *Sinopia* rendszerhez fejleszt és értékeli ki létező, a szervezet standardjainak megfelelő alkalmazásprofilokat. Sablonok kialakításával kívánják létrehozni szabványosított BIBFRAME-modelleket, RDA-BIBFRAME kapcsolatokat, továbbá szorgalmazzák a PCC-környezetben alkalmazott szótárak használatát.

A következő előadásban *Jeremy Nelson* a Stanford Egyetem könyvtárából az előző prezentációban is említett *Sinopia kapcsolattal-szerkesztőt* ismertette. Az implementálást és a teszteket követően a gyakorlati alkalmazás (*RDF*-leírások formájában) 2019-ben kezdődött meg. Viszonylag új módosítás a felhasználói tapasztalatok alapján, hogy a szerkesztőalkalmazás átváltott a korábbi *JSON*-alapú (*JavaScript Object Notation*) forrássablonról *RDF*-alapúra, valamint dedikált profilszerkesztővel és új *API*-val is bővítették a repertoárját. Előbbi, magával a szerkesztővel egyetemben, a Kongresszusi Könyvtár által kifejlesztett megoldásokon alapul. A jelenlegi architektúra középpontjában a *Sinopia API* áll, ehhez kapcsolódik az *AWS* (*Amazon Web Services* – *Amazon* webszolgáltatások) rendszerén belül a *Lambda RDF-MARC* konverziós eszköz, a *DocumentDB* dokumentumorientált-adatbázisrendszer, a *Cognito* indexelő eszköz, valamint az *AWS* környezeten kívül a külső partnerekhez kapcsolódó *authority-lekérdező szolgáltatás* (*Questioning Authority* – *QA*). Az új, rugalmas *RDF*-sablonok használatával lehet elkészíteni a forrásleíró metaadatok rétegét. Ezekkel a sablonok egyéni szerkesztése és a katalogizálás egyaránt elvégezhető.

Az előadó a szerkesztőbe belépve, mindezeket a gyakorlatban mutatta meg. Hangsúlyozta, hogy a szerkesztőfelület szótára ugyan a BIBFRAME-ére épül, ám egyéb szótárakkal (például a *Schema.org*-gal) is használható. A *Sinopia* szerkesztője mindezekon felül lehetővé teszi még a *QA*-szolgáltatás révén külső

entitások hivatkozását, és külső források révén tripletek megalkotását. Összegezve elmondható, hogy a kapcsolt adatok szerkesztőjének funkcionalitásában a Sinopia-partnerek gyakorlata és igényei köszönnek vissza. Gondolati síkon a továbbfejlesztés következő fázisaként a gépi tanulás alkalmazását tervezik némely munkafolyamat gördülékenyebbé tétele érdekében.

A BIBFRAME-szekció zárásaként egy esettanulmányt ismerhettünk meg a Texasi Egyetem Harry Ransom Központjából *Brittney Washington* és *Paloma Graciani-Picardo* jóvoltából. Régi könyvek katalogizálását mutatták be az LD4P2 (Linked Data for Production Phase 2) pilotprojekt eredményeként. A projekt három téma szerint szerveződik: MARC–BIBFRAME konverziók elemzése, kapcsolt adatok katalogizálását meghatározó helyi munkafolyamatok meghatározása, illetve alkalmazásprofilok kidolgozása különgyűteményi anyagok számára. A munka alapját a *kongresszusi könyvtár* régi anyagok BIBFRAME-profilja képezte. Ezeket példányszinten és az instance entitásra vonatkozó profilok meghatározására tovább kellett finomítani, így integrálták még az RBMS (Rare Books Manuscripts Section – az ALA régi könyvek és kéziratok szekciója), az ARLIS/NA (Art Libraries Society of North America – Észak-amerikai Művészeti Könyvtárak Egyesülete), illetve az SAA (Society of American Archivists – Amerikai Levéltárosok Társasága) BIBFRAME-kibővítéssel rendelkező ontológiáit. A kontrollált szótárak elemeit a *PeriodO* (művészettörténet), a *Kongresszusi Könyvtár* (név-authority), a *Getty Művészeti és Építészeti Tzaurusz*, a *Ligatus Language of Bindings* (könyvkötészet) és az RBMS szókészletéből integrálták a projekt által fejlesztett Sinopiába. A különgyűteményi dokumentumok leírására a MARC nem ideális, mivel a ritka dokumentum egyediségét tükröző ismérvek nehezen fejezhető ki ebben a formátumban. Ezen információk feltüntetésére a fizikai jellemzőket rögzítő 300-as mező mellett leginkább az 500-as „általános megjegyzés” mezőt szokás használni, de használatos még az 510-es „megjegyzés idézettségéről, hivatkozásokról” mező is, ahol szabványosított szöveges karakterláncban rögzítik az erre vonatkozó egyedi információkat (pl. előző tulajdonosok [possessorok], hiszen nem egyszer ez az egyetlen ismérv, amely alapján visszakereshető egyes bibliográfiákban az adott dokumentum). Ugyanezeket és további, az adott ritkaságot azonosító információkat rögzítenek az 590-es (local note – helyi megjegyzés) és a 79X mezőkben (pl. származási hely). Az LD4P2 részeként a partnereknek lehetőségük van a tapasztalataik megosztására és ezek alapján a profilkészítés támogatására. Például ha egy PhD-hallgató díszkötéses könyveket keres a gyűteményben, az ő funkcionális igénye az, hogy példát találjon a díszkötés minden típusára, és példányspecifikus kötésadatokat kapjon a keresés során. Ebben az esetben a releváns entitások a műfaj, a megjegyzések, a példányok és a kötés. Egy, a 17. századi magánkönyvtárakat kutató használó az annotációk példáit keresi, így neki ezekre az információkra van szüksége példányszinten. Ez esetben releváns a possessor és a kötet külső megjelenése.

Paloma Graciani-Picardo bemutatta a ritka könyvek leírásának modelljét, ahol egy adott példány tulajdonosainak sorát az 590-es és a 79X MARC 21 mezőkben egyaránt rögzített adatok alapján írják le, majd illesztik be a modellbe. Így egy példánynál láncszerűen prezentálható egy kötet „élettörténete”, a hozzácsatolt tulajdonlást (ownership) és hozzájárulást (contribution) is feltüntetve. A formai feltárás során állandó kihívást jelent a régi rekordok konverziója. Régi könyveknél ez különösen nehézkes, mivel az 590 és a 79X mezőkhöz sincs elérhető megfeleltethetőség.

A következő szekció témáját az authority adatok képezték. Elsőként *Jim Hahn*, a Pennsylvaniai Egyetem metaadat-kutatásának vezetője ismertette a BIBFRAME-féle instance entitások „bányászatát” a *Share-VDE* projektben. A globális együttműködés keretében működő Share-VDE metaadatainak többségét konvertált MARC-rekordok képezik. A BIBFRAME adatmodellben ezek a leírások a művek szerint rendeződnek klaszterekbe. Kulcsfontosságú tényezők az *instance entitások* leírásai, mivel ezek kapcsolódnak más *művek*hez és *instance entitások*hoz. Az entitások közül az instance biztosítja a fizikai jellemzőkre utaló és a kiadásra vonatkozó leíró adatok megfelelő csoportosítását. Ez esetben visszatérő probléma, hogy a megjelenési adatok pusztán karakterláncként vannak megadva, és nincs kontrollált azonosító hozzájuk társítva. E kihívásra az egyik válasz az OCLC kísérleti kiadói név-authority kutatási projektje, a *PNAF* (Publisher Name Authority File) volt, amelyet a rekordok adatbányászata (nyelvi kód, ISBN-prefixum, MARC 260) és a megjelenési adatok automatikus klaszterezésének útján építettek.

Kísérleti projektként a *Penn Könyvtárak* több mint 5 millió MARC-rekordjának metaadataival reprodukálták a PNAF-prototípusfolyamatát a Share-VDE környezetben. Ezt követően a VIAF (Virtual International Authority File – Virtuális Nemzetközi Authorityfájl) megfelelő adatelemeit alkalmazták a korpusz 260\$b karakterláncain a kiadók azonosítása érdekében. Félautomata behasonlítással (vagyis emberi beavatkozással) a MARC megjelenési adatainak 30%-át sikerült VIAF-entitásokhoz kötni. Teljesen automatikus behasonlítás esetében a rekordok 16%-a érte el a 0,9–1,01 konfidenciaintervallumot, 4%-uk a 0,8–0,89, míg 3,4%-uk a 0,7–0,79 tartományt. A rekordok 59,6%-a nem rendelkezett ISBN-nel, ezeknek 9,8%-át sikerült félautomata módon VIAF-entitással párosítani. A sikeres behasonlítás (különösen ISBN-nel nem rendelkező dokumentumoknál) a hiteles BIBFRAME-entitások azonosításának a kulcsa.

A következő előadó *Charlie Harper*, a clevelandi *Case Western Reserve Egyetem* digitális kutatásokkal foglalkozó szakértője a metaadat-tárgyszócímkék *Doc2Vec* és *DBPedia* általi generálásáról számolt be. A projektet több tényező inspirálta, az egyik a témamodellőzés mint az adatfelfedezés javításának egyik lehetsé-

ges módja. Visszatérő probléma a dokumentumok klaszterezése „bejártott” klasztercímkék nélkül, ami interoperabilitási problémákat is magában hordoz. Az intézményi repozitóriumok nehéz kereshetősége és a szerzők által hozzárendelt kulcsszavak kezelése is problematikusnak bizonyul. Utóbbiaknál az általuk vizsgált 77 ezer ilyen típusú kulcsszó 80%-át az elmúlt öt évben csupán egyszer használták, míg a többi kulcsszó túlságosan gyakori és tág fogalmakat képezett le. E probléma megoldása érdekében a gépi tanuláshoz fordultak. A Word2Vec természetes nyelvfeldolgozó (Natural Language Processing – NLP) algoritmus a sokdimenziós vektortérbe integrált szavak között felismeri a fontos kapcsolatokat. A Doc2Vec már a teljes szövegre kiterjeszti ezt az eljárást. Az algoritmushoz a „képzési adatokat” a DBPedia előcímkézett szövegkorpusza szolgáltatja (5 millió weboldal). Ez több szempontból is megfelelő: nyílt hozzáféréssű, kapcsolt adatokat tartalmaz és többnyelvű. Harperék hipotézise szerint a nyelvfeldolgozó folyamat vektortere túlterhelt DBPedia-oldalakkal, ezért a folyamatot a linkeken keresztül futtatva magasabb szintű információszűrést valósítottak meg. Ennek eredményeképpen tárgyi és fogalmi címkéket tudtak létrehozni. A DBPediában minden oldal rendelkezett egy *dc:subject* címkével, amelyet tovább lehetett fogalmi síkon szélesíteni a *skos:broader* címkével. A kezdeti kísérleteket követően megkezdték a tárgyszócímkézés folyamatának finomítását az adatkészlet kibővítésével, valamint a címkék minőségének javításával, szakértőket is bevonva a munkába, még mindig túl sok volt ugyanis az irreleváns címke. Jelenleg a vizualizáció prototípusán és a keresőfelület felhasználói interfészén dolgoznak, amelynek jelenlegi változatát Harper is prezentálta néhány slide erejéig előadása zárásaként.

A következő előadást *Joeli Takala* tartotta a Finn Nemzeti Könyvtár *Finto* (Finnish thesaurus and ontology service – Finn tezaurus- és ontológiaszolgáltatás) szótárainak közös hierarchiáját építő automata eszközökről. A 2003 óta fejlesztett holisztikus megközelítésű finn ontológia (lásd *KOKO*) központi eleme az *YSO* nevű központi finn ontológia és a hozzá kapcsolódó 15 további területspecifikus kontrollált szótár. Utóbbiak mindegyike kapcsolt nyílt adatokkal működik (kb. 7,6 millió *skos:rdf* triplet). A legnagyobb kihívást a különböző szótárak „együttműködésében” a szemantikus interoperabilitás jelenti. Az eltérő szótárak összehangolását a *TBC* (TopBraid Composer) és *Vocbench* szótárszerkesztők, a *SKOSIFY* minőségjavító eszköz és egyéb validátorok, a *MUTU* elemzőeszköz és végül a *KOKOAJA* fogalomösszevonást segítő eszköz szolgálják. Az előadó a rendszer folyamatábráján keresztül mutatta be az ontológiabővítés menetét. Ez egyaránt magában foglal automata eljárásokat, validálásokat és kézi beavatkozást. Rendező irányelv, hogy minden fogalomnak saját URI-val kell rendelkeznie, minden URI-nak egyedinek kell lennie, illetve az URI-kat nem távolíthatják el a webről, amikor egy fogalmat kivonnak a tezaurusból vagy mó-

dosítanak. További kihívás, hogy a szakterületi szótárakat a központi ontológián keresztül kell összekapcsolni, és előbbieket hierarchiája nem változtathatja meg a központi ontológia hierarchiáját. Itt kap szerepet a KOKOAJA összevonást segítő eszköz a SKOSIFY első minőségiavító alkalmazását követően. Az összevonást a validáció, újabb minőség-ellenőrzés, majd a fogalom elemzése követi, végül sor kerül a közzétételre. A Fintót széleskörűen használják Finnország-szerte a könyvtárakban, múzeumokban, levéltárakban, illetve közigazgatási és kormányzati területen.

*

A konferencia negyedik napja az azonosítók tematikájával folytatódott. Az első előadást a spanyolországi Salamancai Pápai Egyetem (UPSA) oktatója, *Ana Maria Feroso García* tartotta, az *OpenUPSA*-nak nevezett kurrens kutatási információs rendszer (Current Research Information System – CRIS) tervezett szemantikus technológia-integrációjáról és tudásszervezetéről. Az *OpenUPSA* nagy előnye az átláthatóság, ám az egyetem nagy hátránya az információközvetítés terén, hogy nem rendelkezik saját intézményi repozitóriummal, ezért olyan CRIS-megoldást keresnek, amely ezt a funkciót is képes betölteni. A leendő rendszert négy, egymást átfedő szempont alapján kívánják kialakítani: a kutatási információ visszakeresése és integrációja, vizualizációja, kezelése, illetve megosztása és újrafelhasználása.

A visszakeresési, integrációs, menedzsment- és adatvizualizációs funkciókat egy intézményi repozitóriummal is működő relációs adatbázissal tervezik megvalósítani. Az egyéni információk és dokumentumok, illetve a relációs adatbázis közötti integrációról PDF-, HTML-, Excel- és JSON-parserek gondoskodnak. Az információ lekérdezésére és újrafelhasználására egy, a *CERIF* (Common European Research Information Format – közös európai kutatási információs formátum) ontológiáján alapuló *OpenUPSA* ontológiát alkalmazó szemantikus repozitóriomot terveznek SPARQL végpontokkal. A javasolt szoftverarchitektúrában a relációs adatbáziskezelő és a szemantikus repozitórium között is egyirányú kapcsolat van a szemantikus összetevő irányába.

A következő előadást *Eva Seidlmayer*, a németországi ZB MED élettudományi információs központ munkatársa tartotta, a szerzők (illetve ORCID-azonosítóik) és publikációik Wikidatában történő összepárosításának munkafolyamatáról. A Wikipédián és társprojektjein alapuló Wikidata a szemantikus adatok hatalmas nyílt tudásbázisát képezi. 2020 elején mintegy 71 millió egyéni azonosítóval (Q-ID) rendelkező tételt tartalmazott. Ezek 31,5%-a (22,5 millió) tudományos cikk, 8,9%-uk (6,3 millió) pedig személyeket takar. A szerzők azonosításában fontos szerepet játszik a Q-Aktív projekt a Kiel Egyetem, a ZBW Kiel és a kölni ZB MED együttműködésében. Ennek keretében bibliográfiai adatkészleteket gaz-

dagítottak a Wikidata API-ján keresztül. Az alacsony lefedettség (kevesebb mint 13%) oka a Wikidata API instabilitása tömeges lekérdezés esetén, a Wikidata hiányzó publikációs és szerzői Q-ID azonosítói, valamint a *has_author = P50* reláció hiánya a szerzői és megjelenési Wikidata-adatokban. Az egyedi azonosítók kulcsszerepet játszanak a digitális tudományos információközvetítésében, amelynek egyik fontos eleme az ORCID szerzői/közreműködői azonosító. A 2020. októberi ORCID statisztika szerint 9,8 millió kutató hozott létre ORCID azonosítót, és 62,8 millió publikációt regisztráltak. A projektben érintett adatpárok szavatolják a Wikidata fent felsorolt adathiányainak (szerző, publikáció, P50) pótlását. Az adatkészletek közzététele az ORCID-ből származó dokumentumazonosítók (PMID, PMC, DOI, EID, DNB, WOS) kinyerésével, majd ezek és a szerzők wikidatás behasonlításával, szükség esetében pótlásával történik. Az OrcBot a Wikidata-információ sűrítésére szolgáló bot, ez teszi lehetővé a szerzői és publikációs adatkészletek kombinálását a mindkét készletben megtalálható ORCID-azonosítók révén. Abban az esetben, ha egy szerző nem szerepelne a cikkek szerzői között, a Wikidata OrcBot létrehoz egy JSON-sablont a szerzői adatok rögzítésére. 2019-ben a Wikidata API alkalmazásával 948 szerző-publikáció adatpárt hasonlítottak már be, míg az új módszer szerinti tömeges adatátvitel (data dump) során 7,6 millió adatpárt ellenőriztek, és 33 ezer szerzőt rendeltek hozzá publikációikhoz, ellentétben az előző módszer 12 ezres adatával. A jelenlegi cél a meglévő adatok folyamatos javítása és kibővítése egyéb ismérvek (szervezeti hovatartozás, finanszírozás stb.) alapján.

Az azonosítókkal foglalkozó szekció utolsó előadójaként *Matt Miller* ismertette a Kongresszusi Könyvtár *ID.LOC.GOV – Linked Data Service* és *Wikidata* projektjének aktuális újdonságait. Az *id.loc.gov* a Kongresszusi Könyvtár kapcsolattaladati-platformja *authority* adatokkal, kontrollált szótárral és egyéb szolgáltatásokkal. 2019-től kezdődött meg a Wikidata-rekordok integrálása a szolgáltatásba, felhasználva a Wikidata publikus SPARQL végpontjait. A Wikimedia-környezet a közintézmények számára világszerte igen hatékony szolgáltatási felület, mivel általa igen könnyen tehetnek közzé a weben kulturális örökséget megőrző tartalmakat. Jelenleg a több mint tízmillió Kongresszusi Könyvtár-*authority* közül csupán 1,2 millió (többségében névadat) van a Wikidatához kapcsolva. Miller az előadás előtt pár nappal ellenőrizte a Wikidata aktuális méretét, amely immáron 90 millióra nőtt, tíz hónap alatt közel 20 millió növekedést produkálva a Wikidaták strukturálása terén, amely teljesítmény önmagáért beszél. A Kongresszusi Könyvtárhoz kapcsolt adatok több mint fele (53%) az angol nyelvű Wikipédiáról származik, 33%-a a németről, 28%-a a franciáról, 23%-a pedig a Wikimedia Commonsról. A Wikidatába integrált Kongresszusi Könyvtár-azonosítókhoz kapcsolt külső azonosítók 96%-át a VIAF, 90%-át a WorldCat Identities, 68%-át az ISNI, 40%-át a GND teszi ki.

A SWIB20 utolsó előadói blokkjában gyakorlati alkalmazásokat tekinthettünk meg. Elsőként *David Seubert*, *Shawn Averkamp* és *Michael Lashutka* ismertették az *Amerikai Történelmi Felvételek Diszkográfiájához* (Discography of American Historical Recordings – DAHR) köthető kapcsoltadat-projektet. Az „audioenciklopédia” jobb kereshetősége érdekében a DAHR-szerkesztők több mint 20 ezer nevet azonosítottak az adatbázisban szereplő nagyjából 60 ezerből, amely már rendelkezik Kongresszusi Könyvtári név-authority fájlal (Library of Congress Name Authority File – LCNAF). Adatkészletének bővítésével az a távlati cél, hogy a DAHR a szakterülete authority szolgáltatásává váljon. A projekt során a meglévő LCNAF-azonosítók alkalmazásával egyéb „aratható” vagy nyílt adatkészleteket (pl. VIAF, MusicBrainz, Wikidata, AllMusic stb.) kerestek, majd hasonlítottak be saját adatbázisukkal, a rekordokhoz authority fájl és egyéb webhelyet (pl. Spotify vagy iTunes azonosítót) kapcsolva, valamint azokat további adatelemekkel gazdagítva. Például a Wikipedia API alkalmazásával szabad felhasználású képeket, valamint leírásokat nyertek így a rekordokhoz. A több mint egymillió hangfelvétel kiegészítésére leartott rekordok karbantartására a Kaliforniai Egyetem munkatársai a *Claris FileMaker* nevű szoftverplatformot választották, melyet feladatorientáltan testre szabtak, ezzel minimalizálni tudták a rekordok behasonlításához szükséges emberi erőforrást. A munka 2020 februárjában indult, majd a COVID-19-es karantén miatt márciustól a munkatársak távmunkában folytatták. A DAHR adatbázisában több mint 20 ezer rekordot kapcsoltak össze LCNAF- és VIAF ID-rekordokkal, több mint 8 ezret Wikidatával és MusicBrainzzel, kisebb számú egyéb forrásból származó behasonlítással egyetemben. A kapcsolt adatok valós idejű aratása során a szerkesztők havonta közel 300 új nevet adnak hozzá a DAHR-hoz. A következő lépésként a DAHR művészazonosítók URI-jait kívánják összekötni Wikidata-oldalakkal, majd folytatni az aratást a VIAF-ban, valamint a DAHR URI-kat hozzárendelni a MusicBrain, Discogs és egyéb adatbázisok rekordjaihoz.

A második gyakorlati példát *Huda Khan* mutatta be a Cornell Egyetem munkatársaként. Az egyetemi könyvtár kapcsolt adatokkal növelte a könyvtári discovery szolgáltatás hatékonyságát az LD4P2 program keretében. A hagyományos, „ismert példányon” alapuló könyvtári katalogizálást felváltja az *open-ended discovery* (tág körűen értelmezhető felfedezés) koncepciója. Ebben az esetben a *dokumentumközpontúságot* felváltja az *entitásközpontúság*, amely magában foglalja a releváns kapcsolatokat és a katalógusra visszautaló külső adatforrásból származó kapcsolt adatokat egyaránt. Ez a megoldás az eddigiéknél jóval relevánsabb találatokkal kecsegteti a használót. Az entitások központi elemei a név-authority és az autoritativ tárgyszavak. A külső adatforrások lényegében szerzői és tárgyi authoritykhoz tartozó URI-k olyan szolgáltatásoktól, mint például az OCLC és a Wikidata. Az LD4P2 – és egyúttal a Cornell Egyetem megoldásának – fókuszában a tervezés, a fejlesztés

tés és a prototípusok kiértékelésének hármasa áll. Az entitásközpontúság lehetővé teszi a különböző formátumú művek tartalmi összekötését. A Stanford Egyetem könyvtárának katalógusában például Beethoven esetében a zeneszerző híres művei lejátszhatók a katalógusban. Az entitások és kapcsolatok mentén rendszerezett katalógus a böngészést is egyszerűsíti a kategóriák és kapcsolataik szerinti navigáció révén. A Cornell Egyetem könyvtárának katalógusa támogatja a tárgyszavak, a szerzői idővonal, a régió és a tárgykör szerinti böngészést is. A vonatkozó ismérveket vizuálisan megjelenítő idővonalas böngészés érdekessé teszi a könyvtári tartalmak felfedezését.

Az entitások efféle ábrázolását a Wikidata születési és halálozási adatai, illetve a tevékenység kezdetére és végére vonatkozó adatai teszik lehetővé. További előrelépés az újfajta katalogizálási megközelítésben, hogy a rendszer javaslatokat tesz a használók számára a vonatkozó keresési eredmények alapján. Ezt az *Annif Rest API* teszi lehetővé, amelyet a Kongresszusi Könyvtár tárgyszavai alapján hoztak létre. A kulcsszavas keresést authoritylekérdező szolgáltatás köti össze a Kongresszusi Könyvtár forrásaival. További funkció a személyek, helyek, tárgyszavak és műfajok keresésére szolgáló automatikusan kitöltődő javaslatok lehetősége. Ez a többi gépi javaslathoz hasonlóan a katalógusfelület bal oldalán lévő, erre szolgáló ablakban változik dinamikusan, a felhasználók aktuális keresésének függvényében. Ennek adatforrását szintén a Kongresszusi Könyvtár és a Wikidata biztosítja. A használói visszajelzések nyomán kijelenthető, hogy ez kedvelt és könnyen érthető szolgáltatás. A felhasználói felület fejlesztésébe laikusokat (egyetemi hallgatókat, fiatal kutatókat) is bevonnak a minél gazdagabb végfelhasználói élmény érdekében. A tárgyszavazásért felelős szakértők számára specializált munkafolyamatokat alakítottak ki, amelyek keretében külön segítség nélkül áttekinthetik az entitások közötti kapcsolatokat, ugyanis az interdiszciplináris kutatás jellemzője, hogy a kutató legalább az egyik területen tapasztalatlanak számít. A cornelli példában is nagy kihívást és egyben fejlesztési lehetőséget jelentenek az adatok teljességét és interoperabilitását, az adatbázis terhelhetőségét, az aggregációt, a rendszerfrissítést, illetve az akadálymentességet érintő kérdések. Az URI-k feltüntetése a katalógusban szintén remek lehetőség az entitásközpontú katalogizálás és a kapcsolt adatok előnyeinek kiaknázására, például a <https://schema.org/> adaptálásával. A Cornell Egyetem Könyvtára jelenleg is résztvevője a most folyó *LD4P3* kezdeményezésnek, amely az *LD4P2* implementációjának új megoldásait vagy kibővítését, illetve a projekt eddig keletkezett és kurrens ötleteinek gyakorlati megvalósítását tűzte ki célul. A munka alapján a kapcsolt adatok előállításának ciklusa képezi, amelynek összetevői a prototípusok, a discovery rendszerek, a Blacklight-környezet és azok közössége, valamint a kapcsoltadat-források. Jelenleg egy entitás-specifikus dashboardon, illetve a katalógusokban fellelhető források adatközi megtekinthetőségén (cross-data source view) dolgoznak. Ez például a tárgyszavak szűkítését, bővítését, illetve az időbeli és földrajzi információk láthatóságát foglalja magában.

Utolsó előadóként *Jeff Keith Mixer*, az OCLC munkatársa ismertette projektjüket, amelynek keretében az *IIIF* (International Image Interoperability Framework – Nemzetközi Kép-interoperabilitási Keretrendszer) és a Wikibase (utóbbi alapeleme a Wikidata infrastruktúrájának is) félig strukturált adatainak használatával gondoznak és osztanak meg a kulturális örökség tárgyában anyagokat a *CONTENTdm*-en, az OCLC digitális repozitórium-szolgáltatásán keresztül. Mindez tömeges aggregációval valósul meg. Az OCLC munkatársai a prototípust az *IIIF Change Discovery API* alkalmazásával fejlesztették, és mintegy 13 millió *CONTENTdm*-képelemet gondoznak vele. Utóbbiak metaadatait learatták, majd egy behasonlítás követően a karakterláncokban reprezentált tárgyszavakat a kapcsolt adatok URI-jaihoz rendelték (kizárólag Dublin Core-t használva). *Jeff Keith Mixer* a bevezetőt követően bemutatta az *IIIF Explorer* felületét, amely tárgyi facetták szerint rendszerezi a leartott képi tartalmat, feltüntetve a tárgyi megjelölést, a közreműködőket, a helyeket, a létrehozókat és hasonló entitásokat. Az online képnéző a nagy felbontású képeket formátumtól függetlenül azonos módon jeleníti meg a hozzájuk társított metaadatokkal és kapcsolódó tartalmakkal egyetemben. *Mixer* szerint a szolgáltatás legnagyobb előnye, hogy a segítségével váratlan dolgokat lehet felfedezni váratlan helyeken. Egy másik OCLC-projektben öt *CONTENTdm*-felhasználó könyvtár intézményenként három gyűjtemény metaadatait manuális munkával nézte át, feleltette meg és hasonlította be, majd ezeket az adatokat importálták Wikibase-példányként a menedzsment-munkacsoport számára. Ezt követően az OCLC készített egy prototípusként szolgáló *discovery* eszközt ezen példányok keresésére és felfedezésére; a felület azonos az *IIIF Explorer*ével, ám jóval strukturáltabb metaadatok társulnak a repozitóriumban tárolt képek mellé. *Mixer Louis Armstrong* fotóján keresztül szemléltette mindkét projektet: míg az aggregált metaadatoknál csupán néhány tárgyszó kapcsolódott a fotóhoz, a könyvtári adatfeldolgozás eredményeképpen rendkívül részletes információkat kaphatunk ugyanazon dokumentum mellé, kitérve annak formátumára, tartalmára, példának okáért *Armstrong* rövid életrajzára is. Ezt a Wikibase hatalmas adatmennyisége teszi lehetővé, így egy adott kép bizonyos részletei is kiemelhetők és metaadatulhatók, amennyiben lehetséges e részinformációknak a kapcsolt adatokkal rendelkező tárgyszavak alapján való importálása.

Azonban hiába a technológia biztosította tömeges aggregáció, a minőségi metaadatulás továbbra is nélkülözhetetlenné teszi az emberi beavatkozást. Ugyanakkor a Wikibase hatalmas és rugalmas infrastruktúrája megkönnyíti a strukturált adatok létrehozását, kezelését és gondozását, és számos további, még kiaknázatlan lehetőség is kínálkozik a kulturális örökséget megőrző források metaadatulásában. A jövőbeli kutatás kiterjedhet a tárgyi szaktudás mentén történő algoritmikus rekordkonverzió kiegyensúlyozásának vizsgálatára, a kontextuális és leíró metaadatok szétválasztásának módszereire, valamint arra, hogy a végfelhasználói alkalmazások esetén hogyan lehetne új kontextuális metaadatulatokat hasznosítani.

*

A konferencia utolsó napján rövid, pár perces villámelőadások keretében mutattak be további témába vágó projekteket és jó gyakorlatokat. A bécsi KDZ-től (KDZ Zentrum für Verwaltungs Forschung – KDZ Közigazgatási Kutatóközpont) *Bernard Krabina* mutatta be az intézmény *Semantic MediaWiki* projektjét, amely egy könnyebben – programozási tudás nélkül is – használható „svájci bicskaként” foglal magába különféle nyílt forráskódú szemantikus webalkalmazásokat, segédeszközöket.

Anna Lionetti a már érintőlegesen említett *Share-VDE* (Virtual Discovery Environment) kezdeményezést ismertette. A Share-VDE keretében MARC-rekordokat alakítanak át BIBFRAME-alapú leírásokká, majd kapcsolt adatokká, amelyeket végül a közös webes discovery felületen tesznek közzé. A partnerkönyvtárak a platformon saját nevükkel és arculati jegyeikkel jelenhetnek meg. Mindezek mellett a kapcsolt adatok közös szerkesztésére is lehetőség kínálkozik, valamint megoldott az entitásmodellek interoperabilitása is.

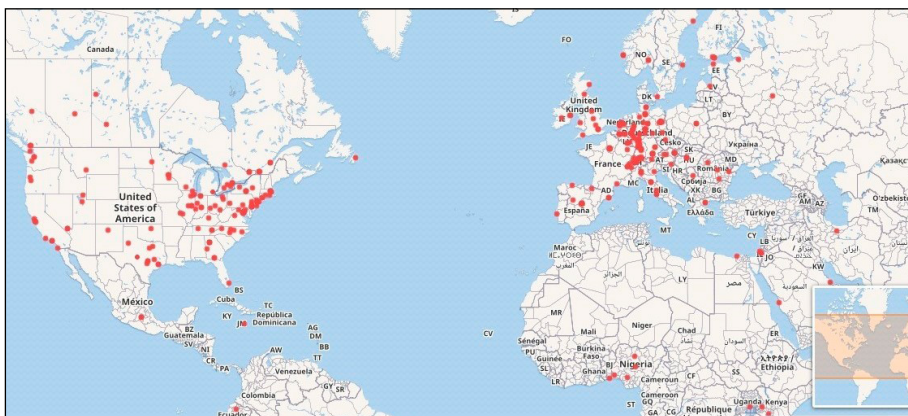
Anchalee (Joy) Panigabutra-Robert a Tennessee Egyetem könyvtárának egyik Wikidata-projektjét ismertette, melynek lényege a 13. századi arab feltalálóról, *Izmail al-Dzsazar*ról szóló szócikk szemantikus összekötése az automaták témakörével.

Fabian Steeg a *W3C entitás-adatgazdagítás közösségi csoportjáról* (W3C Entity Reconciliation CG) tartott rövid ismertetőt. Alapvető eszközük az *OpenRefine*, amely remekül bevált adatkezelői munkafolyamatokra, köztük az adatgazdagításra is. A munkafolyamat lényege a saját adatok ellátása az ugyanazon adatoknak/entitásoknak az adatszolgáltatók által nyújtott azonosítóival, authority fájljaival. A munka során adatmezők is importálhatók az authority adatokból, így a saját adatok szabványos módon gazdagíthatók, bővíthetők. A közösségi csoport célja, hogy standardként szolgáljanak a webes adatgazdagítás, illetve behasonlítás témakörében, és ehhez célirányos eszközöket készítsenek.

Jakob Voß a német *K10plus* közös katalógusban fellelhető állományadatok Wikidata-val való összekapcsolását mutatta be. A katalógusrekordok megfeleltethetők a vonatkozó Wikidata-bejegyzésekkel, így a közös katalógusban szereplő dokumentumoknak szemantikus réteget nyújtanak, valamint további információkat szolgáltatnak. A Wikidata-elemek nagyszámú learatását csak gépi úton, programozott botokkal lehet hatékonyan elvégezni, így a németek is ezt az utat választották.

A „lightning talk” szekció zárásaként *Joachim Neubert* prezentálta a SWIB20 online megjelent résztvevőinek regisztrációs adatai alapján készített *Wikidata-térképet*. Az adatgazdagítás szintén az OpenRefine szoftver használatával történt, elsősorban az országok és az intézménynevek szerint.

Összegzésként elmondható, hogy a SWIB20 konferencia pontos nemzetközi pillanatképet szolgáltatott a könyvtárak és a kapcsolt adatok jelenlegi helyzetéről. Az előadások mellett a konferencia szervezői által biztosított online fórumfelület alkalmat adott a tapasztalatok informális megosztására is.

*Joachim Neubert Wikidata-térképének részlete a SWIB20 résztvevőiről
(Forrás: <https://zbm.eu/labs/en/blog/building-the-swib20-participants-map>)*

Hajnal Ward Judit

Könyvtáros pizsamában, papucsban: könyvtári szolgáltatások home office-ból

Prológus

Prológus, az kell! Egy jó prológus felkelti az olvasó érdeklődését. Sikerült? Még nem? Nem csoda. Még ha fel is kelti valami a figyelmünket manapság, egyre csökken az időtartam, ameddig képesek vagyunk szívvel-lélekkel odafigyelni. Figyelmem tartóssága a zacskós tejure emlékeztet, amiből mindig a szivárgó jut. Plusz a nemzetközi konszenzus: a 2020-as év átmenet egy görög dráma (lásd értékpusztulás) és komédia között (mert ennyit régen röhögött a nép – kínjában).

Most következik, hogy ez az írás nem jött volna létre, ha nem lett volna... A mondatot könnyű befejezni: koronavírus; karantén; könyvtáros pizsamában, papucsban.

És tényleg nem jött volna létre segítőkész kollégák nélkül. Nehéz helyzetekben motivációt találni is nehéz. Még az is drámai küzdelmet jelent, hogy reggel az ágyból felkeljünk, nemhogy rendesen felöltözzünk, hiszen nem kell menni sehova. Elbocsátások, kényszerszabadság. A szerencsésebbje otthonról dolgozik. A szoba egyszerre nappali, háló, *home office* és könyvtár.

Motivációt találni arra, hogy az ember egy hosszabb lélegzetű írásba belefogjon szinte lehetetlen. Az irdatlan energiát felemészítő online tájékoztatás-oktatás, a felkészülésre szánt idő, a körülményessé vált munkafolyamatok és mindezek megkívánt dokumentálása mellett koronás-pandémiás-vakcinás szövegeken kívül másra alig marad idő. További tényezőkről nem is beszélve, úgymint napi politika, gyerekek otthon, a lakás mérete és elosztása, a mindennapi főzőcske és a kis családi tűzfészek mindennapos, a karriert hátráltató kihívásai. Munkamorál romokban.

Aki dolgozik, akár otthonról, akár maszkban a könyvtárban, tisztában van az-
zal, hogy mennyivel több időbe és munkába telik minden, mennyivel nehezebb
még a legegyszerűbb kérés teljesítése is. Kire számíthatunk? Azokra a kollégákra,
akik a nehéz helyzetben a legjobbat hozták ki magukból. Az ő tiszteletükre ké-
szült ez az írás.

Történetek felnőtteknek, avagy együtt a bajban?

Amikor beütött a krach 2020 márciusában, mindenki lelkesen, nagy várakozással
tekintett a helyzet adta innovatív megoldások elé, legyen az tájékoztatás, oktatás
vagy egyéb könyvtári szolgáltatás. Mindenki azt hitte, hogy rövid és átmeneti
időszak következik. Szinte mindenre volt vevő. Szinte minden kezdeményezés
azonnal közönségre és kedvező fogadtatásra talált. *Anything goes*. Tiszta Amerika.
Csak önmagunkkal versenyeztünk. A távszolgáltató lehetőségeknek a képzele-
tünk szabott határt.

Időnként, mint egy kardal, felhangzott az esedékes hurráoptimizmus odafent-
ről, meg hogy *we are in it together*. Együtt a bajban a bolyban. A felelősség közös.

A menedzselhetőség illúziójának halványulása ellenére a különböző idősza-
kok közötti átmenet azonban nem került szóba. Az aktívan dolgozók (mármint
akik munkaidejüket nem virtuális aktatologatással, értelmetlen Zoom-érte-
kezletekkel és a fentiek napi szinten történő dokumentálásával töltötték az el-
múlt kilenc hónapban) saját bőrükön tapasztalták a különbségeket. Az átmeneti
Zoom-kifáradástól a teljes érdektelenségig vezető út számunkra nem a „ha majd
odajutunk”, hanem a „mikor jutunk oda kérdése” volt.

Kilenc hónap. Az első trimeszterben minden új és érdekes. Az ember gyorsan
felismeri az új helyzetet és megpróbál alkalmazkodni. Megszállottan keresi az új
helyzetből fakadó lehetőségeket, örül a régi probléma új megoldásainak, fejleszti
az imázst és a brandet, újradefiniálja a sikert.

Közel egy év távlatából elmondható, hogy tiszavirág-életű sikereink nagy része
mögött a felkészültség állt, szakmai és emberi hozzáállás terén. Proaktív szem-
lélet, mondaná a főnök, ha nem csak a tűzoltásig terjedne a figyelme.

A nyár mindenhol uborkaszazon volt, kivéve, ha az ember a rövidebbet húzta
(lásd Nyári történetek¹). A tavaszi és nyári statisztikák nem vakítottak el. Bárcsak
ne lett volna igazunk, amikor nem fűztünk túl nagy reményeket az őszi folyta-
táshoz! A szeptemberi átmeneti fellendülés és rövid októberi tetőzés után szinte
minden érdeklődés a béka bizonyos testrésze felé tendált – a növekvő idő- és
energiabefektetés ellenére.

Mit tehet ilyenkor a könyvtáros? A lassan, de biztosan csökkenő érdeklődést
titokban beismerve megpróbálja magát abban a hitben ringatni, hogy amit csinál,
releváns és valakinek számít. Reménykedik, hogy nem ő lesz az, akit a következő
körben el fognak bocsátani, fű alatt. Merthogy arról nem szól a Facebook, hogy

mikor és ki került lapátra. A személyiségi jog védelmére hivatkozva nem készült lista, nem megy ki körlevél. Az is megérne egy tanulmányt, ahogyan a másodlagos kommunikáció (privát e-mail, sms, Facebook Messenger és hasonló) egyik percről a másikra átvette a valós információközvetítés szerepét a hivatalos egyetemi e-mail és videókonferencia kiegészítésére.

Ez az írás néhány olyan kezdeményezésről szól, amelyekben az ősszel részt vettem, bár nem mindig vezető szerepben (*keeping a low profile*, mondja az amerikai). A program résztvevői összetételükben és hozzáállásukban nagy változatosságot mutattak, és ennek gyakran semmi köze nem volt a megvalósítás sikeréhez vagy kudarcához. Olykor önként csatlakoztam más munkájához, máskor valaki tevékenysége inspirált, majd abból kiindulva alakítottam ki a saját kis sikertörténetemet. De leginkább ugyanazokkal a szereplőkkel játszottunk, a szereposztást változtatva.

Egy azonban közös bennük: mások élvezték fáradozásaink gyümölcsét. Ez részben pozitívum, részben szomorú, de nem váratlan mostanában sem. Nem igazán örülünk, amikor valaki teljesen kisajátítja munkánk eredményét, és magának aratja le a babérokat. Viszont a tény letagadhatatlan, hogy a létrehozottakból egy nagyobb közösség profitál. Közéről nézve nyilvánvaló, hogy honnan származott az ötlet, hogyan valósult meg, és hogy ki végezte a munkát. Különösen, ha az ember alaposan és nyilvánosan dokumentál mindent. A mi munkánkat a *Books We Read*² honlap archiválja és teszi hozzáférhetővé mások számára a jövőben.

A kollégákkal együtt kell dolgozni, ha akarja az ember, ha nem. A szerencsésebb változata az, amikor az ember maga választja meg a partnereket. A nemszeretem változatban kiosztódik a nagy népi szereposztásban. Aki ezeket a csoportokat összeállítja, bizonyára nincs teljesen tudatában a csoportdinamika alapvető jellegzetességeivel, úgymint hogy minden csoportban kialakulnak bizonyos szerepek. Megvallom, van olyan csoport, ahol én játszom az ördög ügyvédjét, de olyan is van ahol én vagyok a lusta disznó, mert akaratom ellenére nyomták rám a feladatot huszonhét másik mellett.

A közös munkában a legjobb az, amikor a csapat tagjai inspirálják egymást. Azok a feladatok voltak a legsikeresebbek, amikor nem volt szükség a másik szelíd nógatására, mindenki tette a dolgát, sőt itt-ott besegített a másíknak, ahogy ideje és energiája engedte.

Tales We Read, avagy a távoktatásba belefáradt olvasó

Történetek, amiket olvasunk lett a neve a Books We Read és a *Summer Tales*³ kereszteződéséből létrehozott őszi olvasóprogramunknak.⁴ A korábbi sikerekből kiindulva ez *no-brainer*, részünkről nem igényelt nagy kapacitást agyilag. Az oktatófelület a korábban alkalmazott Canvas, a kurzust átmásolva és új tartalommal (hat novella plusz vitakérdések) frissítve született meg a teljes őszi program. Csinadratta a közösségi média bevált csatornáin. A nyári csapat két önkéntessel bővült,

akik korábban is dolgoztak velünk egy olvasásnépszerűsítést célzó diákszervezet képviselőjeként. Mutató grafika, tartalmas segédlet, széles körű reklám. Mi kell még ahhoz, hogy a távoktatásban részt vevő hallgatók számára értelmes elfoglaltságot biztosítsunk és virtuális közösséget teremtsünk? Diákok! Minél többen és minél változatosabb összetételben. A nyárhoz képest ebben rendesen alulmaradtunk, ha szabad a pozitív eredményekre koncentrálni szakirodalomba ezzel belerondítani.

Statisztikai adataink és informális csatornákon át szerzett tudásunk elemzése arra a következtetésre vezetett, hogy a kifáradás hamarabb bekövetkezett, mint vártuk volna. Sok diák egyszerűen abbahagyta egyetemi tanulmányait (személyes közlés korábbi résztvevőktől és könyvtári diákmunkásoktól). A szégyellősen bevallott okok között elsősorban az anyagiak és a nem megfelelő lakhatási körülmények szerepeltek: nem tudtak visszajönni a kollégiumba, haza kellett költözni a szülőkhöz, ahol nincs megbízható internet, ellenben sok a kistestvér. A félév során az online tanuláshoz nem ideális körülmények más vonatkozásban is megmutatkoztak. Az egyéni időbeosztás, a más-más időzóna okozta alkalmazkodás szinte minden élő programra, tanórára és rendezvényre kihatott. Az interaktivitás szinte kizárólag a chatre korlátozódott. Alig volt olyan, aki vállalkozott volna arra, hogy arcát (és hátterét) megmutassa. Az első hetek tanulságai alapján a további programok tervezésénél mindezt figyelembe vettük.

Összességében az őszi olvasóprogramba fektetett idő drága tanuló pénznek bizonyult. Hogy megérte-e, az hosszú távon fog eldőlni. Viszont kétségbeesett próbálkozásaink és a kedvezőtlen fogadtatás menet közben történő analizálása mindenképp a többi projekt javára szolgált.

Tiltott könyvek hete, avagy madarat tolláról, embert olvasmányáról

Köztudott, hogy az Amerikai Könyvtárak Szövetsége (ALA) támogatásával az egyesült államokbeli könyvtárak évente megrendezik a tiltott könyvek hetét. A cél a figyelem felhívása az olvasás szabadságára és az információhoz való szabad hozzáférésre a cenzúra elleni nyilvános tiltakozással. A program évtizedek óta zajlik minden könyvtártípusban kiállítások, rendezvények és játékos vetélkedők formájában. 2020-ban mi is csatlakoztunk az eseményekhez szeptember 27. és október 3. között.

A három T-hez (Tiltott, Túrt, Támogatott), sőt újabban könyvdaráláshoz szokott magyar könyvtáros és olvasó számára nem meglepő, hogy akár helyi szinten – tehát akár egy iskolai könyvtárban is – megkérdőjeleznek és eltávolítanak bizonyos köteteket az ajánlott olvasmányok listájáról vagy a teljes állományból, avagy egy korábbi diskurzus szerint könyveket „indexre tesznek”. Az amerikaiaknak gyakran elég egy szülői panasz egy erre a célra gyártott könyvtári formanyomtatványon benyújtva. Ez általában olyanokat kifogásol, mint a szexuális tartalom, nemi és faji hovatartozáshoz kapcsolódó témák, istenkáromlás és egyéb

vallási megfontolások. Az elmúlt tíz év 100-as listájához hasonlóan⁵ az idei sem jelentett meglepetést a téma vonatkozásában: a panasztevők leggyakrabban a LMBTQIA+ tartalmakat kifogásolták.

A *könyvtárszakai hallgatók szövetségei* által indítványozott, sebtében összehozott élő programnak papíron egy sor támogatója akadt, köztük az egyetemen végzett könyvtárszakai hallgatók szövetsége, a könyvtár-informatika tanszék, az egyetemi könyvtár, és természetesen ezen belül a mi kis csoportunk, a Books We Read is. Ennek háttérében az állt, hogy a fenti diákszövetség egyik vezetője már egy éve a Books We Read tagja. Ügyes szervezéssel és körültekintő reklámozással széles rétegeket sikerült elérni. Az élő esemény látogatottsága ennek ellenére alig közelítette meg az ötven főt. Ehhez ha hozzá vesszük azt, hogy a honlapunkon az eseményt rögzítő blogbejegyzések és képek⁶ további közönségre találtak, akkor már megérte.

Az egyórás élő program alapját a felolvasások képezték: önként jelentkezők 2-3 perces szövegeket hoztak kedvenc betiltott könyveikből. A felolvasást olykor rövid, amerikai tartalmakra vonatkozó kvízkérdések, illetve az öt meghívott előadó 2-3 perces villámelőadása szakította meg idevágó témákról, mint saját könyvkiadási tapasztalat és a könyvtár szerepe a cenzúra elleni harcban. *Megan Lotts* művészeti könyvtárosunktól megtudhattuk, milyen alternatívát kínál a *zine*, és mire használható az oktatásban. A szamizdatról szóló minielőadásomhoz pedig maga Zúz Tamás küldte el az *Állati gazdaság* 1984-es, általa fordított kiadásának általa rajzolt könyvborítóját.⁷

Zine a Rutgers Egyetem könyvtárának gyűjteményéből (Fotó: Rutgers Egyetemi Levéltár)

A felolvasásra kiválasztott kötetek⁸ a sokféleséget illusztrálták. A könyvtár-informatikai doktori iskola igazgatója az *Alsógatyás kapitány kalandjai* című műből olvasott fel, háttérben az 1997 óta a rendbontó viselkedés propagálása miatt rend-

szeresen betiltott és kifogásolt összes kötettel. A könyvtárigazgató az *Egy nap Marlon Bundo életében* című gyerekkönyvet választotta, ami közismert paródiaként az USA alelnöke, Mike Pence nyuszijának egy napját tekinti át. A könyvet mégsem lehet a kis cuki kategóriába sorolni, aminek fő oka a főhős nyuszika kapcsolata egy azonos nemű nyúllal. A művészeti könyvtáros választása Shel Silverstein könyvének egy versére esett *Miért ne törölgeszük az elmosott édenyt* címmel. Az eszmei mondanivalót számos jóérezésű szülő kifogásolta, aminek megértéséhez nagyban hozzájárult az ordítóan drámai előadásmód. A szerző ugyanis azt javasolja a gyerekeknek, hogy az elmosott tányérokat és poharakat törölgetés helyett vágják a földhöz. Ezt az ellenzők erőszakra, engedetlenségre, sőt öngyilkosságra történő felbujtásként értelmezik.

A könyvtárszakos főszerző a transzgender főszereplője miatt gyakran és hevesen vitatott *George* című kötetből olvasott fel (szerzője Alex Gino). A betiltott könyvek közül sok azzal a céllal íródott, hogy a fiatalsággal megismertessék az LMBTQIA+ témákhoz kapcsolódó álláspontokat és értelmezéseket. A hiperkritikus olvasó ezeket engedelmes cenzor módjára helyből visszautasítja mint korosztálynak nem megfelelő olvasnivalót. Vitatott az a kérdés, hogy a szexuális tartalom azonos neműek és transzneműek esetén jobban kifogásolható-e a fiatal olvasók védelmezése ürügyén, mint heteroszexuális kapcsolatokban.

A Books We Read képviselőjében egyik diákunk Walt Whitman *Fűszálak* című kötetéből olvasott fel, amit az obszcenitása miatt egy évszázada kifogásolnak. Nick Allred kolléga választása James Baldwin *Más ország* című 1962-ben kiadott művére esett, amelyet a könyvben ábrázolt homoszexualitás és a fehér és színesbőrű szereplő közötti szexuális kapcsolat juttatott a Szövetségi Nyomozóiroda figyelmébe. Ettől mindössze egy lépés, hogy a kifogásolt nemi viselkedés politikai töltetet kapjon, és a normális és perverz fogalmát a nagyközönség számára irányvonalszerűen adják meg. Napi politika a könyvtárban.

BOOK
A látogató
Konrád, György, 1933-1969
Available at Hungarian Foundation Stacks (PH3281.K8368L35 1969) >

TOP

SHARE

FIND IN LIBRARY

DETAILS

VIRTUAL BROWSE

CITATION

EMAIL

PRINT

PERMALINK

QR

REFWORKS

ENDNOTE WEB

EXPORT RIS

READING LIST

Konrád György: A látogató – bibliográfiai rekord a Rutgers könyvtárban

A politikai cenzúra miatt betiltott műveket az általam felolvasott részlet képviselte Konrád György *A látogató* című könyvéből, közkívánatra mindkét nyelven. A magyar szöveg olvasása szomorúsággal töltött el, mivel úgy éreztem, a nyelv és a szamizdat egyaránt csupán kuriózumnak számít, és ennek megfelelően talált érthető fülekre. Hiányoltam azokat a köteteket is, amelyeknek „nyelvi szempontú baja van”, à la *Magyar Boldog*. Ugyanis a legszélesebb gyűjtőkörű egyetemi könyvtárban még egy cenzúráról szóló program sem bírja el az olyan műveket, mint Adam Mansbach *Go the F--- to Sleep* című (magyar fordításban *Aludj a francba, kérlek!*) klasszikusa, és ennek koronavírusra átdolgozott változata, a *Stay the F--- at Home*, ugyancsak Samuel L. Jackson előadásában YouTube-on.

Tudományos kommunikáció, hobytudósok és állati cukiságok

Október hónapját a *citizen science*, vagyis a közösségi tudomány népszerűsítésének szántuk. Az amatőr tudósok részvételével fémjelzett kezdeményezések jelen vannak egyetemünkön, főleg a könyvtárunkhoz tartozó környezetvédelmi, növény- és állattani tanszékek és agrárkísérleti állomások jóvoltából. A pandémia időszaka kifejezetten alkalmas az effajta próbálkozásra, amit a LibGuide¹⁰ látogatottsága és az élő program bizonyított: ez volt az egyetlen alkalom egész ősszel, amikor a jelentkezőket várólistára kellett tennünk!

A közösségi tudomány elemei (Grafika: Jennifer Coffman)

A novemberi tudományos kommunikációs blogsorozatot egy véletlennek köszönhattük. A könyvtárban dolgozó diákmunkások nem járhatnak be dolgozni az ősszel. Ehelyett a szövetségi kormány által biztosított (vagyis nem az egyetem által fizetett) órabéruket online továbbképzéseken történő részvételért kapták. Ez természetesen jelentős pluszmunka az amúgy is túlterhelt könyvtárnak. A felelős kolléga augusztus végi segélykérésére többen is reagáltunk.

Egyik ilyen felajánlásom *Az irodalmi hivatkozás elemei* címmel egy unalmas péntek délutáni előadásnak ígérkezett. Próbáltam én bevonni a diákokat, de aznap valahogy senki nem akarta az arcát megmutatni kamerával. Ekkor eszembe jutott a pár nappal korábban tartott könyvtárismereti órám, ahol a kutyák és macskák mint házi kedvencek CBD-termékekkel történő kezelése volt a téma. Végső elkeseredésemben azt találtam javasolni, hogy írják be a chatbe, hogy érzik magukat, lelkiállapotukat egy állattal jellemezve. Csupa kifordított tüskéjű sündisznóra számítottam, ám a chat hirtelen megtelt mindenféle vicces leírással: lajhár, lusta disznó, kerek szemű őzike, félre billentett fejű kiscica, mókuskereket taposó hörcsög. Ettől kezdve figyeltek, reagáltak a kérdésekre, irkáltak a chatbe. Az óra végén a képek szerzői jogához kapcsolódó feladatban pedig jobbnál jobb állatos képeket találtak, a megfelelő hivatkozással. A visszajelzések a programot kiválóra minősítették, és a sündisznó hivatalosan bevonult az oktatási segédeszközeim közé.

Exercise: Image Search

1. Find an image of an animal that you can use for your presentation
2. Post the link in the chat

Source: <https://openclipart.org/detail/321766/a-hedgehog>

19

Sündisznó mint oktatási segédeszköz (Grafika: Hajnal Ward Judit)

Novemberben mindez egy *Cite Right*, vagyis *Hivatkozásunk rendesen!* elnevezésű blogsorozatot indított el. Az első poszt a fenti óráról szól¹¹, sündisznós és kutyás képpel illusztrálva a rengeteg forrást, amiket a diákok a gyors és hatékony hivatkozáshoz használhatnak.

Elkezdtem szerzőtársakat verbuválni. Meglévő anyagokat újrahasznosítva, minimális erőbefektetéssel hat másik írás keletkezett folytatásként. A teljes listát mindegyik poszt végén felsoroljuk. Kollégám, Nick Allred rémtörténete az olcsójános diákról, aki nem a megfelelő kiadást olvasta, személyes elemekre épül. Az egyik blogban szereplő fantomhivatkozásra véletlenül bukkantam: a Google Scholar szerint 1180-szor hivatkozott cikk valójában nem létezik, egy

segédanyag mintahivatkozását vették át a szerzők – 1180 alkalommal. Két másik könyvtáros kolléga meglévő gyűjteményét is átalakítottuk céljainkra. Egy LibGuide alapján készült az útmutató, hogy hol ellenőrizhetünk idézeteket könyvekből vagy híres emberektől a könyvtárban, miután a Duna-parton sétáló apa-fiú képhez majdnem egy nem létező Micimackó-idézetet biggyesztettem. Erről is született egy poszt. A hatodik szövegben megtalálható minden, amit a képek és illusztrációk hivatkozásáról tudni illik, beleértve a szinte bármilyen témához javasolt forrásokat és a szerzői jogi megfontolásokat, ugyancsak egy meglévő LibGuide újrahasznosítása révén. Végezetül pedig, saját anyagimat felelevenítve és átdolgozva, nem hagyhattam ki a parazita-predátor kiadók és publikációk témáját sem.

Minden egyes blogposztot a lehető legszélesebb körben, a hónap többi eseményéhez időzítve reklámoztunk a közösségi médiában, hírlevelekben és élő programokon. A legutolsó poszthoz a nagykönyvtár egy mutatós infografikát készített, aminek révén az egész sorozat még nagyobb figyelmet kapott. A főnőtség is tudomást szerezhetett róla a nagykönyvtári hírlevélből, bár a Google Analytics bizonyítékai alapján nagy valószínűséggel állítható, hogy rákattintani nem sikerült egyik szövegre sem.

Urban Sketching – Nagyvárosi vázlatok, pancserművészet, ki fogja a ceruzát?

Kétbalkezesként a vázlatrajzokhoz az égvilágon semmi közöm, viszont Megan Lotts művészeti könyvtáros kollégával annyi minden más feladaton dolgoztunk már együtt, hogy kötelességemnek éreztem a rajzprojektje támogatását, reklámozását. A hivatkozásprojekttel egy időben zajló vázlatkészítési program arra is megtanított, hogyan lehet (és kell) az egyes posztokat, reklámokat úgy időzíteni, hogy inkább előrelendítsék, semmint kioltásuk egymást.

A közösségi médiában *#Rutgersurbansketching* és *#ruusk2020* hashtagek alatt gyűltek a rajzok a hetente változó téma alapján, a legjobbak azóta egy online kiállításon is megtekinthetők¹², Megan kollégám vezényletével. A Books We Read honlapon közzétett hat poszt¹³ tette lehetővé a projekt folyamatos jelenlétét a közösségi médiában. A kolléganő által írt áttekintés és menetrend után megpróbáltam nyilvánosan érvelni, hogy miért is fogjunk bele efféle vázlatok rajzolásába, akár ilyen szánalmas rajz tehetséggel, mint amivel engem is megáldott a sors. A fő érv a figyelemelterelés és a stresszoldás, de bemutatok egy huszonsok éve, egy brit angoltanár kolléga által készített rajzot a debreceni Nagytemplomról is, amit mindenhová magammal hurcolok.

A program alkalmat adott arra is, hogy ex librisekről írjak, visszatérve kedvenc témámhoz, E. M. Jellinekhez. Ennek eredménye egyrészt annak belátása, hogy mennyire el kellett hanyagolnom saját területemet a tűzoltó stílusú mun-

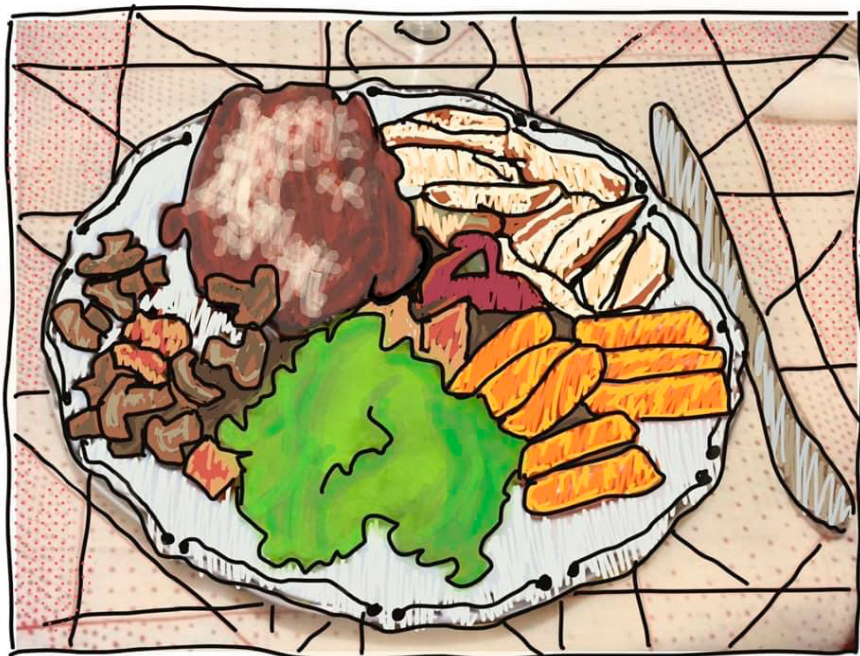
A Debreceni Református Nagytemplom (Grafika: Mary Smith)

kavégzés miatt, másrészt megújult a lelkesedésem a Jellinek-kutatás iránt. Már csak a büntudattal kell majd valamit kezdenem, amikor lopott órákban nem hagyom veszendőbe menni a karácsonyi ajándék Arcanum adatbázis-előfizetésemet.

Menetközben az is kiderült, hogy a vázlatok mekkora visszhangot kaptak a közösségi médiában, így elkezdjük őket használni reklám céljából is, lásd a kutyás vázlatokat. Innen mindössze egy lépés volt a grafikai tervezésnek eufemizált Canva-workshop, mégpedig azzal a céllal, hogy próbálkozzunk a kreativitás jótékony hatásának népszerűsítésével a könyvtárban. Jóllehet azt, ami nincs, nem fogjuk fejleszteni, de legalább megpróbálhatunk arra összpontosítani, hogy örömünket leljük egy-egy kreatív foglalatosságban – a belénk sulykolt tökéletességre való törekvés helyett. Elvégre is a rajzolgatás csendes tevékenység, senkit nem zavarunk vele, nem úgy, mintha hamisan hegedülnénk naphosszat.

A program lezárása után egy-egy posztban reflektáltunk a történésekre. Megan a készülőben lévő könyve egyik fejezetét alakította át erre a célra, részletezve egy sor, a projekthez kötődő egyéb eseményt és fejleményt. Ezek közül nagy élmény volt számomra az egyik workshop, ahol például hat vonallal kellett valamit lerajzolni az általunk korábban használt hatszavas *flash fiction* kistestvéreként. A legutolsó blogbejegyzés az *Urban Sketching-sorozatban* nem áttolja közreadni néhány ügyetlen próbálkozásomat, először ceruzával, majd filctollal,

végül pedig ujjbeggyel, iPaden készített vázlateim formájában. A rajzok borzalmasak, de a folyamatorientáltság szellemében mi roppant jól szórakoztunk! Ennek illusztrációja a Megan Lotts által készített vázlat az egyik híres-nevezetes Titanic-vacsoráról, fénykép alapján. Igazi közös mű, még a régi magyar abrosz barna pöttyeit is hitelesen visszaadja.

Titanic vacsora (Megan Lotts rajza Hajnal Ward Judit főztje és fényképe alapján)

Stressbusters, avagy hogyan tartjuk kordában mindennapos pánikrohamainkat vizsgaidőszakban és azon túl

A félév vége felé az egyetemi könyvtárak rendszerint éjjel-nappal nyitva tartó, óriási tanulószobává válnak. Gondterhelt diákok lepik el az épületet, minden asztal, fotel, folyosózug és lépcsőfeljáró foglalt. A levegőben az indiai fűszerek illata mexikói aromákkal keveredik. A pizzafutár ingajáratban közlekedik az éttermi bázis és a könyvtári lerakat között. A könyvtári személyzet, szemet hunyva a szabályok fölött, nemcsak a szigorításokon enyhít ilyenkor, hanem úgynevezett *stressbuster*, vagyis a diákok stresszét elűző módszerekkel siet segítségükre. Egyszerű megoldás a legtöbb előcsarnokban állványra állított üres plakát, ahol a diák kedvére firkálhat, buzdító üzeneteket küldhet, vagy épp elsírhatja bűját-bánatát az éterben.

A *stressbuster* célja rövid szünetek beiktatása és a figyelem elterelése. Legnagyobb sikere kétségtelenül az ingyen kajának van, ami pillanatokon belül eltűnik, legyen az a helyi alumíniumcsárda által rendelkezésünkre bocsátott szendvics, zacskós chips, csoki vagy egyéb rágcálnivaló. A programok is rövidek, csendesek és soha nem zavarják mások tanulását, mint például a *pet therapy*, vagyis állatterápia, amikor is egy-két kutya üldögél békésen a könyvtárban és hagyja magát tapogatni, simogatni órákon át.

Normál körülmények között a mi kis könyvtárunk környezetvédelmi, állattani és táplálkozástudományi tanszékeket támogatva, kizárólag egészséges gyümölcsöt, dióféléket és kalóriamentes italokat szokott felszolgálni, kétóránként körbetolagatva a Roxford Express könyvtári kocsit. Két kutya szokott vendégségbe jönni. A nagy fehér, félsüket komondor valamikori gazdája magyar lehetett, mert a kutya vezényszavaimra engedelmesen körbesétál velem az olvasóteremben. Az idegen nyelvű parancsokat követő állat rendszerint mosolyt csal a szürke melegítő, lófarkas, karikás szemű hallgatók arcára. De sikere szokott lenni a részegséget szimuláló szemüvegnek is. A diáknak a véralkoholszintet jelző bűvárszemüveggel az orrán egy egyenes vonalon kell végighaladnia. A kísérletről készült videófelvétel szándéka szerint az alkoholfogyasztástól kívánja őket elrettenteni, de vizsgaidőszakban sok végtelékig kimerült diák szemüveg nélkül is csupán labilis totyogásra képes.

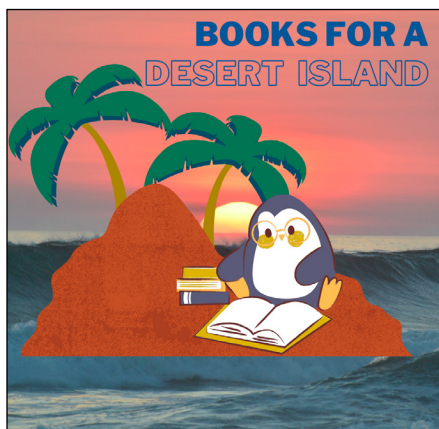
Az évvégi hajrá stresszes napjai a távoktatási környezetben sem lehettek könnyebbek, gondoltuk. Néhányan összefogtunk, hogy valamivel kedveskedjünk diákjainknak. Az oktatáshoz hasonlóan elsősorban az aszinkron tálalásra összpontosítottunk, és mindössze egy élő programot rendeztünk. A decemberi kínálat minden egyes része a korábban részletezett, más célra részben már alkalmazott projektelemek újracsomagolásával készült. Kizárólag olyanokkal dolgoztunk együtt, akikkel korábban is sikeres volt az együttműködés, így nem jelentett nagyobb megterhelést a kísértleti program, aminek fogadtatása korántsem volt egyértelmű. Az eredmény tizennégy blogbejegyzés és néhány képgaléria *stressbuster* címke alatt a honlapon.

Virtuális állatterápia reklám (Grafika: Megan Lotts)

Az első *Cite Right* poszt kutyás-macskás képek beküldésére invitál. Saját kedvenceinkkel együtt annyi kép gyűlt össze, hogy a válogatás nehezebbnek bizonyult, mint a cannabis témájú könyveké, amiket ugyanekkor vásároltam reagálva államunk új marihuána rendelkezéseire. A bűbajos és mulatságos kutya-macskatengerimalac virtuális állatterápia képgalériát¹⁴ a DOTUS blogbejegyzés egészítette ki, amely az amerikai elnöki családokkal élő kis kedvenceket tekinti át. Az egyetemen nem ildomos politikai véleményt nyilvánítani, ezért a Books We Read csapata stílusosan mindössze abbéli örömét fejezi ki az írással, hogy ismét lesz kutya a Fehér Házban. Államunk vadiúj, kedvező marihuána-törvényei kapcsán sem lelkendezhet az ember, viszont az új marihuána LibGuide kapcsán nyugodtan lehet bölcsekedni egy stresszoldó bejegyzésben.¹⁵

Olvasásnépszerűsítő program lévén nem maradhatnak el a könyvek sem. Nagy sikere volt a szuperművelt és szupertájékozott Nick egyik kísérletének, amelyben az irodalmi hírességeket próbálja a mai fiatalság számára lefordítani popzenei celebek formájában¹⁶, mint például Oscar Wilde és Lady Gaga. Vakációs olvasmányajánlóként a *Lakatlan sziget-sorozat*ban pedig arról írtunk, hogy melyik könyvet vinnénk magunkkal egy elhagyatott szigetre.¹⁷

Könyvek a lakatlan szigeten
(Grafika: Julianna Rossano)

Canva workshop reklám
(Grafika: Hajnal Ward Judit)

A fő eseményt a diákmunkások továbbképzési programja ihlette. A félév legutolsó napján, egy kalapba gyűjtve szinte mindent, amit az ősszel csináltunk, egy online workshopot rendeztünk *Graphic design is my passion!* címmel.¹⁸ Korábban már készítettünk feladványokat *Name that book* (Mi a címe?) elnevezéssel, a Canva grafikai program segítségével. Ezekben egyszerű képi megoldásokkal vezetjük rá a közönséget egy-egy könyvcímre. A Canva-workshop címét (*Graphic design is my passion*) egyébként érdemes egy Google-képkeresőbe bepötyögni, amiből kiderül, hogy az az interneten nap mint nap feltűnő, szemromboló, íz-

léstelen képekre való utalás. A péntek délutáni rendezvényen az ízlésformáló és szerzői jogokra mutató villámelőadást egy tízperces Canva-demo követte, ami után a résztvevők három percen belül képesek voltak egy-két közösségi médiára posztolható, viszonylag ízléses és szerzői jogokat nem sértő képet gyártani. A tízperces középhaladó rész példái alapján pedig egészen ügyes karácsonyi képeslapok születtek a megfelelő forrásban ellenőrzött költői és egyéb idézetek felhasználásával. A program reklámozására egyrészt az általam készített ízléstelen, rózsaszín kisdísznős Instagram-posztot és a Megan Lotts kutyavázlatai alapján összeállított grafikát használtuk.

Epilógus

Hol a vége ennek? Vajon mire fogunk emlékezni a koronavírus utáni időszakban? A Hollóhát-pizsamás, halálereklyés-papucsos virtuális tájékoztatásra? A figyelmetlen, érzéketlen vezetőre, akinek fogalma sincs arról, hogy mibe tart egy munkafolyamat? A leépítésekre, ahol nem számított hogy az illető rákbetegségből gyógyult fel? Hogy olykor, mint egy drámai hőst, egy hajszál választott el bennünket a teljes összeomlástól? Vagy ahogy egy egykori kollégám írta, hogy a gazdaság csődbe menésével az egyedüli út a fennmaradáshoz embertársunk szenttelen kihasználása és gátlástalan átverése?

Azt szeretném, ha inkább a találékonyság és a segítőkészség élménye maradna meg bennünk. Esetleg az sms-ben és messengeren párhuzamosan zajló mellék-kommunikáció végeláthatatlan Zoom-értekezletek alatt. A sok kreatív emoji, ami mulatságossá tette az abszurd helyzeteket, kinevettette velünk az inkompetens előadót, és általában elviselhetővé tette a pillanatot.

Remélem, hogy azokra fogunk emlékezni, akikből a helyzet a legjobbat hozta ki. Akik segítségünkre siettek, amikor szükségünk volt valamire. Akik virtuálisan a kezünket fogták, amikor együtt szenvedtük végig a bezártságot. Akik nem álltak utunkba, amikor el is gáncsolhattak volna. Akik tovább viszik mindazt, amit együtt létrehoztunk, szórakoztató, figyelemfelhívó formában, mint művészeti könyvtárosunk kreatív és kreativitást inspiráló, Canva segítségével készített posztjai a közösségi médiában.

Én speciel biztos emlékezni fogok amerikai kollégámra, aki a nyáron a kertjében fényképezett nekem egy sárga rózsát, mert valamikor egyszer elmagyaráztam neki, hogy az én generációmnak az mit jelent.

Jegyzetek

1. Hajnal Ward Judit – Allred, Nicholas – Coffman, Jennifer: *Nyári történetek. Virtuális könyvklub egy amerikai egyetemen.* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 29. évf. 2020. 7–8. sz. 13–23. p. <http://ojs.elte.hu/3k/article/view/1144> (2021.02.20.)

2. Books We Read honlap a Rutgers Egyetem weboldalán. <https://go.rutgers.edu/BooksWeRead> (2021.02.20.)
 3. Summer Tales Book Club LibGuid. <https://libguides.rutgers.edu/SummerTales> (2021.02.20.)
 4. Tales We Read honlap. <https://go.rutgers.edu/TWRF20> (2021.02.20.)
 5. Top 100 Most Banned and Challenged Books: 2010–2019. <http://www.ala.org/advocacy/bbooks/frequentlychallengedbooks/decade2019> (2021.02.20.)
 6. Banned Books Week 2020. Books We Read. <https://go.rutgers.edu/Banned2020> (2021.02.20.)
 7. Nóvé Béla Zúz Tamás álnéven jegyzi a szamizdatként közreadott *Animal Farm* c. George Orwell-kisregény 1984-es fordítását, amit sajátmaga illusztrált. A világhírű szatirikus mű később *Állatfarm* címen vált széles körben ismertté. A fordításról bővebben: A ford. [Zúz Tamás = Nóvé Béla]: *George Orwell Animal Farmjának magyar nyelvű kiadásairól*. = Beszélő, 1985. 15. sz. 86–87. p. <https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/Beszelo/>; <http://beszelo.c3.hu/cikkek/george-orwell-animal-farmjanak-magyar-nyelvu-kiadasairol> (2021.02.20.)
 8. Válogatás az eseményen olvasott könyvekből, a betiltás okaival. <https://go.rutgers.edu/BBlist> (2021.02.20.)
 9. Adam Mansbach: *Aludj a francba, kérlek!* Budapest, Ventus Libro, 2017. 32 p. <https://moly.hu/konyvek/adam-mansbach-aludj-a-francba-kerlek> (2021.02.20.)
 10. Citizen Science LibGuide at Rutgers. <https://libguides.rutgers.edu/citizenscience> (2021.02.20.)
 11. Cite Right – Workshop in the Library. <https://sites.rutgers.edu/books-we-read/cite-right-pt1/> (2021.02.20.)
 12. Rutgers Urban Sketching virtuális kiállítás. <https://libguides.rutgers.edu/urbansketching/exhibit> (2021.02.20.)
 13. Hat poszt „Urban Sketching” címszóval. <https://sites.rutgers.edu/books-we-read/category/rugrat/urban-sketching/> (2021.02.20.)
 14. Books We Read: *Virtuális állatterápia*. <https://sites.rutgers.edu/books-we-read/pettherapy/> (2021.02.20.)
 15. Responsibility Grows in the Garden State. <https://sites.rutgers.edu/books-we-read/cannabis/> (2021.02.20.)
 16. Literary Celebrities as Musical Celebrities: *An Exploration* <https://sites.rutgers.edu/books-we-read/literary-celebrities-as-musical-celebrities-an-exploration/> (2021.02.20.)
 17. Holiday Reads: Books for a Desert Island. <https://go.rutgers.edu/desertisland> (2021.02.20.)
 18. Graphic Design Is My Passion Workshop. <https://go.rutgers.edu/DesignWS> (2021.02.20.)
-
-

Murányi Lajos

In memoriam Bánhegyi Zsolt
(1949–2021)

Bánhegyi Zsolt 1949. március 3-án született Budapesten egy ötgyermekes család legfiatalabb tagjaként. A középiskolát a pesti piarista gimnáziumban végezte. Néhány rövidebb, pár hónapos munkaviszony után 1969 januárjában került a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárába, annak folyóiratosztályára. Munka mellett végezte el az Eötvös Loránd Tudományegyetem angol nyelv- és irodalom szakát, 1976-ban kapott diplomát. (Másoddiplomáját könyvtár-informatika szakon szintén az ELTE-n szerezte.) 1977 augusztusában házasságot kötött Jeney Anikóval, két gyermekük született: Anna és Gergely.

Közel húsz évig dolgozott olvasószolgálatos könyvtárosként az MTA Székházban a kis folyóirat-olvasóban, és nap mint nap találkozott a tudós társadalom tagjaival. Mindeközben a könyvtárosi munkával párhuzamosan 1980 és 1990 között az *Analecta Linguistica* című nyelvtudományi referálólap szerkesztőjeként is tevé-

kenykedett, melynek 1990-től főszerkesztője lett. Bánhegyi emellett ekkor már folyóiratokba írt, fordított, valamint tolmácsolt az MTA Könyvtárba érkező külföldi vendégeknek, előadóknak, például a finn *Esko Häkkinen*-nek, az amerikai *Sarah Fine*-nek és *Christine Borgmann*-nak, és a Loughborough-i Egyetemi Könyvtár igazgatójának is.

1989-ben ösztöndíjasként jutott ki az Egyesült Államokba – amerikanisztikai-könyvtártudományi programmal –, először a Pittsburgh-i Egyetemre (SLIS), majd a Texas Women's Universityre (Denton), végül a kaliforniai Stanfordra és az UCLA-re. Bánhegyi az Amerikai Könyvtárak Szövetsége (ALA) hivatalos oldalán olvasható *Voice of Exchange* című írásában foglalta össze amerikai élményeit.

1992-ben kineveztek az MTA Könyvtár Számítóközpontjának élére. Az ALEPH integrált könyvtári rendszer implementálásában is részt vett; viszonylag sokat kellett utaznia a rendszer folyamatos fejlesztése miatt, így járt többek közt Eilatban, Szalonikiben és Cipruson. (2004-ben a Bolgár Akadémia Könyvtárában szófiainak kollégákkal cserélt tapasztalatot – ők akkoriban kezdték használni az ALEPH-et.)

1997-től a *Collegium Budapest*-nek külső munkatársa, tudományos tanácsadója lett, de részt vett elnökként a *Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület* felügyelőbizottságában, és többször kérték fel előadásokra is. A *Magyar Könyvtárosok Egyesületének* munkájába is bekapcsolódott.

1999-ben Fulbright ösztöndíjjal másodszor jutott el Amerikába és részt vett az UCLA PhD-programjában, valamint több hónapot töltött a New Brunswick-i Amerikai-Magyar Alapítvánnyal – itt szerzett tapasztalatait is gyümölcsöztetni tudta az MTA Könyvtárában.

Nem feledkezhetünk meg a *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* folyóiratnál végzett munkájáról sem: a tanácsadó testület tagja volt, de több fordítása és cikke is megjelent a lapban. Emellett rendszeresen publikált az *Élet és Tudomány*-ban, a *Könyvtári Figyelő*-ben, a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*-ban, a *Könyvtári Levelező/lapban* és a *Magyar Tudomány*-ban. Állandó rovata volt a *Budapest Review of Books* című folyóiratban, és a *Central European Journal of Social Sciences and Humanities* című folyóirat magyarországi szerkesztője is volt egy rövid ideig 2006-ban.

Szót kell ejteni *bibliográfusi munkásságától* is. Először 1973-ban volt társszerzője a *Kurrens külföldi periodikus kiadványok jegyzékének*, ezt követték a *British books in Hungary: 1945–1978* (1979) és az *American books in Hungary, 1945–1987* (1980 és 1988) című munkái, majd *A magyarországi szláv nyelvtudomány bibliográfiája 1985-ig* 1990-ben. Emlékezetes közös művünk, *Dr. Rózsa György 1985–2005 közötti írásainak válogatott bibliográfiája* (2006, kézirat), ami csak a könyvtár honlapján volt elérhető egy darabig, azután eltűnt az új honlap megjelenésekor, de nemrégiben ismét megtaláltam az MTA KIK REAL repozitóriumában.

Bánhegyi Zsolt számos nemzetközi könyvtári projektnek is részese, illetve vezetője volt, lásd például az elektronikus adatcsere szabvány (Electronic Data Interchange – EDI) bevezetését, vagy az eBooks on Demand (EOD) című uniós projektet.

2000-ben kezdte meg doktori tanulmányait az ELTE-n, le is tette vizsgáit, azonban értekezését a digitális könyvtárról nem tudta határidőre beadni. 2009-ben Bibliotéka emlékérem kitüntetésben részesült a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában végzett több évtizedes és a magyar könyvtári kultúra fejlődése érdekében kifejtett elméleti és gyakorlati munkájáért. 2011 júniusában az Informatikai Osztály vezetőjeként nyugdíjazták, de továbbra is tevékeny maradt, fordított, azonban a betegséggel való küzdelem sok energiáját emésztette fel. Kedélye mindvégig vidám volt, ha találkoztunk az Országos Széchényi Könyvtárban, mindig volt ideje a baráti beszélgetésre.

2021. január 15-én, életének 72. évében szerettei körében elhunyt. Korán ment el. Akik ismerték, életművét, derűs alakját sokáig szeretnék megőrizni!

Faragó Géza-plakátok a Várkert Bazárban

Mesél az utca címmel ingyenesen megtekinthető szabadtéri kiállítás nyílt Budapesten Faragó Gézának (1877–1928) az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményében őrzött plakátjaiból.

A festőként, karikaturistaként, színházi jelmez- és díszlettervezőként is jelentős művész legismertebb alkotásai a színházi és más kulturális témájú, illetve reklám-célú plakátjai. A századforduló hangulatát idéző, az OSZK gyűjteményében őrzött alkotások közül 25-öt válogattak össze a szervezők.

(A Mesél az utca című szabadtéri tárlat 2021. június 30-ig látogatható a Várkert Bazár Déli panorámateraszán.)

Bakonyi Zsuzsanna

Eredetmítosztól a könyvszámláig – Esterházy Pál nádor könyvtára

„Amely napok elmúlnak, mivel azok soha vissza nem jőnek: légy azon, múltjanak úgy el tőled, hogy ha elő kerülhetne se feddhesen meg, hogy haszontalanul vesztetted el” – figyelmezteti Esterházy Miklós nádor elsőszülött fiát, Istvánt intelmeiben, szorgalmazva többek közt latin tanulmányainak folytatását, a korai kelést, a rendszeres imádságot és miselátogatást, valamint az olvasást, különös tekintettel az általa megjelölt szentírási helyekre a Prédikátor és a Példabeszédek könyvéből. Az Esterházy családot a pozsonyi alispáni tisztségből, a köznemesség soraiból a nádorságig, a társadalmi hierarchia csúcsára emelő apa szavai önmaga és fiai életére is iránymutatással és érvénnyel bírtak. A bölcs tanácsok megfogadására a harmadik fiúnak, Pálnak is nagy szüksége lehetett, miután bátyjai halála után 1652-ben mindössze 17 évesen a nagy hatalmú Esterházy család feje lett.

Esterházy Miklós fiai nevelésére különös gondot fordított, harmadik fia, Pál tanítását a jezsuiták gondjaira bízta, s így a korban a legmagasabb színvonalú oktatásban részesülhetett, egyetemi tanulmányait Grazban majd Nagyszombatban végezte. Életét röviden végigtekintve a bőség szó juthat először eszünkbe. Amikor 1655-ben feleségül vette féltestvére, István lányát, Esterházy Orsolyát, az ország legnagyobb földbirtokosává vált. Politikai karrierje is szépen ívelt felfelé, 1652-ben Sopron vármegye örökös főispánja, 1655-ben Pápa kapitánya és királyi tanácsos, két év múlva udvari tanácsos lett. 1661-ben főudvarmester, 1668-tól bányavidéki és dunáninneni főkapitány, 1681-ben választották nádorrá. Katonai pályafutásának kezdete Zrínyi Miklós köréhez kötötte, részt vett a törökök elleni háború előkészítésében, az 1663–64-es nagyszabású téli hadjáratban. Küzdött Bécs védelmé-

ben 1683-ban, Buda sikertelen ostromában 1684-ben és visszafoglalásában 1686-ban. Harcolt Szalánkeménél (1691) és Zentánál (1697). Mindeközben magánélete is gyümölcsözően alakult, hiszen bőséges gyermekáldásnak örvendhetett, Esterházy Orsolyától tizenharc, míg második feleségétől, Thököly Évától hét gyermeke született.

A politikai, gazdasági és hadi sikerek mellett Esterházy Pál életét végigkísérte a művészetek élvezete és támogatása, az irodalom és a zene terén is jártasságot szerzett, méltán emlékeznek meg róla „műkedvelő mecénásként”. Műpártoló, irodalmi és gyűjtő tevékenységét elsősorban a család hatalmának felmutatása és növelése motiválta, ennek érdekében gyűjteményeit folyamatosan gyarapította; kincstárat, könyvtárat, fegyvertárat, ősgalériát állított össze vagy bővített, kismartoni udvarának fényét hivatásos udvari zenészek emelték.

Az Esterházy család történetéhez kapcsolódó forrásokat feldolgozó *Esterhazyana* sorozat – a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Esterházy-közleményei – első tagjaként Viskolcz Noémi tárta fel Hajnal Istvának az Esterházyaknál kifejtett történészi-levéltárosi működését (Viskolcz Noémi: *A herceg történésze. Hajnal István az Esterházyak szolgálatában 1922–1930*. Budapest, MTA KIK : Kossuth, 2019. 232 p.). Másodikként Esterházy Pál és Esterházy Orsolya levelezése látott napvilágot Viskolcz Noémi és Zvara Edina szerkesztésében (*Esterházy Pál és Esterházy Orsolya levelezése*. Sajtó alá rendezte Viskolcz Noémi és Zvara Edina, Király Péter és Kiss Erika közreműködésével. Budapest, MTA KIK : Kossuth, 2019. 352. p.), majd Szalai Béla műve jelent meg Matthias Greischer Esterházy Pál udvarában végzett rézmetszői tevékenységéről (Szalai Béla: *Matthias Greischer – Egy rézmetsző Esterházy Pál nádor udvarában*. Budapest, MTA KIK : Kossuth, 2020. 240. p.). A sorozat legújabb kötetét Monok István és Zvara Edina publikálta, munkájukban az Esterházy könyvtár történetét dolgozták fel, valamint a bibliotéka egyes tételeit vették számba. A kötet címét adó „Esterhasiana Biblioteca” kifejezést maga Esterházy Pál használta saját könyvtárára vonatkozóan végrendeletében. A híres könyvtárat nagyrészt Pál nádor alakította ki, de nem a semmiből kellett felépítenie, több generáció gyűjtőmunkájára számíthatott, hiszen Esterházy Pál nagyapja, Esterházy Ferenc; szülei, Esterházy Miklós és Nyáry Krisztina; nagybátyjai, Esterházy Tamás és Esterházy Dániel; testvérei, Esterházy István, László és Ferenc, valamint első felesége Esterházy Orsolya is jelentős könyvgyűjteménnyel bírt.

Az *Esterhazyana* sorozat legújabb tagjaként megjelent vaskos kötetet az Esterházy Pál könyvgyűjteményének kialakulásáról és könyvállományáról szóló részletes, képanyaggal gazdagon illusztrált bevezető tanulmány indítja, feltárva a nádor életének és munkásságának főbb eseményeit, a könyvtár fordultatos történetét és a bőséges forrásanyagot. A szöveget kísérő képanyagban megtekinthetjük Esterházy Pál egész alakos portréját, verseskönyvéből származó saját kezű rajzát, vagy éppen önmagáról készített képmását, aláírását, Fraknó és Kismarton rézmetszetes látképét, az első feleség, Esterházy Orsolya, vagy éppen a távoli rokon, Oláh

Miklós portréját, de az 1756-os könyvjegyzék első oldalát, vagy egy, a moszkvai Rudomino Könyvtárban őrzött Esterházy-tulajdonú kötetet is.

A bevezető tanulmányt az Esterházy családtagok könyveinek bemutatása, a rendelkezésre álló információk alapján történő lehető legpontosabb leírása követi. Esterházy Pál könyveinek számbavétele több csoportra oszlik. Az első csoportban azt a majdnem száz művet találjuk, amelyet a nádor maga írt vagy szerkesztett, saját költségén adott ki, vagy neki ajánlottak. Saját művei közül csak a nyomtatásban megjelentek szerepelnek a kötetben, legtöbbjük a Szűz Mária-tisztelet szolgálatában álló ima- vagy elmélkedésgyűjtemény. Emellett Pál nádor az Esterházy családi reprezentáció elősegítése érdekében, nagyrészt maga alkotta meg a 16. század utolsó harmadáig fiktív szereplőket használva a *Trophaeum Nobilissimae Ac Antiquissimae Domus Estoriana In Tres Divisum Partes...* (Bécs, 1700) című családi eredetmítoszt, melyben őseit Attiláig vezette vissza. A számos rézmetszetes portrét és az Esterházy családfát is tartalmazó nagyívű mű célja eléréséről megoszlanak a vélemények. Szintén a nádor érdeme a vegyes tartalmú katolikus énekgyűjtemény, a *Harmonia coelestis...* (Bécs, 1711) megalkotása, amely ugyan nem saját műveit tartalmazza, mint ahogy korábban feltételezték, de kivételessége, hogy kezdeményezése egy világi arisztokrata nevéhez fűződik, és a gyűjtemény darabjai között népének-feldolgozások is szerepelnek, amelyek egy főúri udvari együttes repertoárjának részét képezték. Noha nem szerepel a felsorolásban, mivel csak 1895-ben jelent meg nyomtatásban, de Esterházy Pál irodalmi munkásságának megkerülhetetlen része a nádor hadtörténeti munkája, a Zrínyi Miklóst és az 1663–64-es hadjáratot a középpontba állító *Mars Hungaricus*. A műkedvelő mecénás termékeny költő is volt, verseiből három kötetnyi és négy füzetnyi maradt fenn, valamennyi kézírásos formában.

Az Esterházy-könyvtárát számbavevő kötet gerincét az a mintegy másfél ezer könyv felsorakoztatása jelenti, amelyeket a nádor halála után több mint négy évtizeddel, 1756-ban kiadott összeírások tartalmaznak. Ekkor került az Esterházy-gyűjtemény vizsgált része a kismartoni kastélyból a ferences szerzetesekhez. A művek felsorolásánál a részletes bibliográfiai adatokon túl, ahol lehet, jelzet, VD-szám, jelenlegi lelőhely, possessor-bejegyzések és magyarázó jegyzetek szerepelnek. Azt is megtudjuk, ha a tétel nem azonosítható, mivel nem áll rendelkezésre elegendő információ. A könyvek kötéséről nem esik említés, néhány kivételesen szép darab fotójában azonban gyönyörködhetünk. Egyes tételleírások végén szerepel a „több kiadása ismert” vagy a „több más kiadása ismert” kitétel, ami a mű népszerűségére utalhat, de pontos évszám és nyomdahely megadása híján a tájékozódás további kutatást igényel. Ugyanez a helyzet a GBV (Gemeinsamer Bibliotheksverbund) és BVB (Bibliotheksverbund Bayern) rövidítésekkel, amelyek szintén jelzésértékűek, az érdeklődőre bízva az adott tétel megtalálását.

Az 1756-os összeírásokon felül, külön csoportban szerepel az a majdnem két-száz mű, amely ebből a jegyzékből hiányzik, de bizonyítottan, tulajdonosi bejegyzé-

seik alapján oda tartoztak. Megjelenik az a hétszáznál több könyv is, amely a nádori könyvtár részét képezhette, és ma Kismartonban van. E törzssanyagot az Esterházy Pál bibliotékájához közvetlenül köthető, fontos dokumentumcsoportok követik: végrendeletek, könyvszámlák, Esterházy Pál levelezése, Esterházy Pál gyermekei és családtagjai könyveinek felsorolása, Francesco Orsolini udvari plébános könyvhagyatéka, Sebastian Ferdinand Dobner feljegyzései az Esterházy család könyvtárában 1718 körül, az Esterházy könyvtárból eladott könyvek jegyzéke 1921-ből, Gaszner József hercegi levéltáros jegyzéke a könyvtár Aldináiról 1921-ből, végül a könyv- és könyvtártörténeti ismereteket tartalmazó művek válogatott bibliográfiája. A kötetet részletes személy- és helynévmutató, nyomdászok, nyomdatulajdonosok, kiadók és nyomdahelyek mutatója, valamint egy rövid angol összefoglaló zárja.

A kiadvány megjelenése tekintélyt parancsoló és szemet gyönyörködtető, a könyvet megemelve az Esterházy család történelmi súlyát érezhetjük karjainkban. A nagyívű munkát különösen sokszínű, ötletesen elrendezett, jó minőségű képanyag színesíti, változatossá téve a több száz oldalnyi tételleírás egyhangúságát. Esterházy Pál gazdag életútját, sokoldalú tehetségét, bőséges anyagi és szellemi hagyatékát tekintve joggal állíthatjuk, hogy apja intelmeit megfogadva napjait nem haszontalanul vesztegette el, s nem feddésre, hanem – mint ez a kötet is mutatja – méltó megemlékezésre érdemes életet élt.

Esterhasiana Biblioteca : a gyűjtemény története és könyvanyagának rekonstrukciója / Monok István, Zvara Edina. - Budapest : MTA KIK : Kossuth, cop. 2020. - 579, [4] p. : ill., színes ; 28 cm. - (Esterhazyana)

Elektronikus hozzáférés: <http://real.mtak.hu/id/eprint/112863>

„A mennyország olyan hely lehet, ahol a hét hét napján,
a nap huszonnégy órájában nyitva áll a könyvtár.”

Alan Bradley

A KÖNYVTÁR A 21. SZÁZADBAN

korszerű
tanulási és
kutatási környezet,
barátságos közösségi
tér, szakképzett
könyvtárosok

lelki táplálék,
vidámság,
szellemi felüdülés,
tudásközvetítés,
hiteles
információ

Könyvtárak
és olvasók:
összetartozunk.
Tegyünk
a biztonságos
újraindításért!

**TÁJÉKOZÓDJON AZ OLTÁSRÓL A VAKCINAINFO.GOV.HU
WEBOLDALON, ÉS JELENTKEZZEN AZ OLTÁSRA!**

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR • EGYETEMI KÖNYVTÁRIGAZGATÓK KOLLÉGIUMA • EGYHÁZI KÖNYVTÁRAK EGYESÜLÉSE • INFORMATIKAI ÉS KÖNYVTÁRI SZÖVETSÉG
• KÖNYVTÁR- ÉS INFORMÁCIÓTUDOMÁNYI TÁRSASÁG • KÖNYVTÁROSTANÁROK EGYESÜLETE • MAGYAR KÖNYVTÁROKOSK EGYESÜLETE • MAGYAR ORVOSI KÖNYVTÁRAK SZÖVETSÉGE

Nemzeti Kulturális Alap